

**Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous
Kyrkomötet i den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland
The General Synod of the Evangelical Lutheran Church of Finland**

1974-2011

Jaakko Olavi Antila

Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja - Publikationer från Ev.-luth. kyrkan i Finland -
Publications of the Evangelical Lutheran Church of Finland

3

Kirkko ja päätöksenteko - Kyrkan och beslutsfattandet - The Church and Decision-making

Jaakko Olavi Antila

**Suomen evankelis-luterilaisen kirkon
kirkolliskokous
Kyrkomötet i den evangelisk-lutherska
kyrkan i Finland
The General Synod of the Evangelical
Lutheran Church of Finland
1974-2011**

Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja
Publikationer från Ev.-luth. kyrkan i Finland
Publications of the Evangelical Lutheran Church of Finland 3

Kirkko ja päätöksenteko – Kyrkan och beslutsfattandet
– The Church and Decision-making

Kirkolliskokous – Kyrkomötet – General Synod
Helsinki – Helsingfors 2014

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous
Kyrkomötet i den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland
The General Synod of the Evangelical Lutheran Church of Finland
1974–2011

© Kirkkohallitus
Kyrkostyrelsen
Church Council

Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 3, Kirkko ja päätöksenteko
Publikationer från Ev.-luth. kyrkan i Finland 3, Kyrkan och beslutsfattandet
Publications of the Evangelical Lutheran Church of Finland 3,
The Church and Decision-making

Kirkolliskokous – Kyrkomötet – General Synod

Asianumero – Ärendenummer – Tasknumber: 2009-00754
Ulkoasu ja taitto – Layout: Unigrafia

Kansikuva – Omslagsbild – Cover image
Kuva – Foto – Photo:
Kirkkohallitus – Kyrkostyrelsen – Church Council / Aarne Ormio 2008.

ISBN 978-951-789-475-3 (PDF)
ISSN 2342-2424 (verkkojulkaisu)

Unigrafia
Helsinki/Helsingfors 2014

SISÄLLYS – INNEHÅLL – CONTENTS

Esipuhe	4
Förord	5
Preface	6

SUOMEN EVANKELIS-LUTERILAISEN KIRKON KIRKOLLISKOKOUS 1974-2011..... 7

Kohti kansanvaltaa	8
Kirkolliskokous moniarvoistuvassa yhteiskunnassa	15
Lainsäädäntötyöstä taloudenpitoon ja toiminnallisiin strategioihin.....	24

KYRKOMÖTET I DEN EVANGELISK-LUTHERSKA KYRKAN I FINLAND 1974-2011 27

Mera demokrati.....	28
Kyrkomötet i ett pluralistiskt samhälle	34
Från lagstiftning till ekonomi och verksamhetsstrategier.....	44

THE GENERAL SYNOD OF THE EVANGELICAL LUTHERAN CHURCH OF FINLAND 1974-2011 47

Towards democracy.....	48
The General Synod within an increasingly diversified society	56
From legislative work to financial management and operational strategies	64

ESIPUHE

Tämä tiivis julkaisu antaa suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi yleiskuvan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen toiminnasta vuosina 1974–2011. Tarkastelujakson alkaessa vuonna 1974 kirkolliskokouksen kokoontumistahti tiivistyi ja tehtävät lisääntyivät. Julkaisu pohjautuu teokseen *Kansankirkko ristipaineessa. Suomen luterilainen kirkolliskokous 1974–2011* (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2014). Kirjan taustalla oleva tutkimushanke käynnistyi kirkolliskokouksen myöntämän rahoituksen turvin vuonna 2010, ja kirkkohallitus nimesi hanketta ohjaavan toimikunnan johtoon Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian professorin Heikki Kotilan. Hänen merkittävä työnsä tutkimushankkeen käynnistämässä päättyi kuitenkin kuolemaan jo ennen kuin historiateoksen kirjoittaminen ehti alkaa.

Professori Kotilan jälkeen historiatoimikuntaa johti Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian professori Markku Heikkilä. Muina jäseninä olivat piispa (emeritus), professori Gustav Björkstrand, professori Simo Heininen, filosofian maisteri Leena Huima, kirkolliskokouksen pääsihteeri, varatuomari Katri Kuuskoski, teologian tohtori Jaakko Ripatti ja professori Kyllikki Tiensuu. Sihteerinä toimi hallintosihteeri, filosofian maisteri Liisa Aarnio-Jääskeläinen. Kirjoitustyön aikana syksystä 2010 syksyyn 2013 historiatoimikunta antoi kirjoittajalle säännöllisesti arvokkaita kommentteja. Kirkkohallitus puolestaan tarjosi hyvän työyhteisön myös etätöiden tekijälle, ja varsinaisen hankkeen loputtua kirkon tutkimuskeskus myönsi apurahan kansainvälisen näkökulman syventämiseksi. Edellä mainituille tahoille ja muille hanketta edistäneille kuuluu suuri kiitos.

Eri kieliversiot vastaavat sisällöltään pääosin toisiaan, mutta englanninkielisessä osiossa Suomen kirkollista tilannetta on taustoitettu kansainvälisestä näkökulmasta hieman yksityiskohtaisemmin kuin muissa osioissa.

Nurmossa toukokuussa 2014

Jaakko Olavi Antila

FÖRORD

Denna komprimerade publikation ger en överblick på finska, svenska och engelska över Evangelisk-lutherska kyrkan i Finlands kyrkomöte och dess verksamhet åren 1974–2011. År 1974, i början av perioden, tättade kyrkomötets sammanträdes-takt och dess uppgifter ökade. Publikationen grundar sig på verket *Kansankirkko ristipaineessa. Suomen luterilainen kirkolliskokous 1974–2011* (Finska litteratursällskapet, 2014). Forskningsprojektet bakom boken inleddes år 2010 med stöd av finansiering som kyrkomötet beviljat. Kyrkostyrelsen utnämnde Heikki Kotila, professor i praktisk teologi vid Helsingfors universitet, till ordförande för projektets styckommitté. Kotilas betydande arbete för att starta upp forskningsprojektet fick ett plötsligt slut då han avled redan innan historiken började skrivas.

Efter professor Kotila leddes kommittén av professorn i praktisk teologi vid Helsingfors universitet Markku Heikkilä. Övriga medlemmar var biskop (emeritus), professor Gustav Björkstrand, professor Simo Heininen, filosofie magister Leena Huima, kyrkomötets generalsekreterare, vicehäradshövding Katri Kuuskoski, teologie doktor Jaakko Ripatti och professor Kyllikki Tiensuu. Förvaltningssekreterare, filosofie magister Liisa Aarnio-Jääskeläinen var sekreterare. Under arbetet med historiken från hösten 2010 till hösten 2013 gav kommittén regelbundet författaren värdefulla kommentarer. Kyrkostyrelsen erbjöd en god arbetsgemenskap också för distansarbete, och efter att det egentliga projektet avslutats beviljade Kyrkans forskningscentral ett stipendium för att fördjupa det internationella perspektivet. Ett stort tack till ovan nämnda instanser och till alla andra som stött projektet.

De olika språkversionernas innehåll är till största delen detsamma, men den engelskspråkiga delen innehåller en mer detaljerad bakgrund kring den kyrkliga situationen i Finland ur ett internationellt perspektiv.

Nurmo, maj 2014

Jaakko Olavi Antila

PREFACE

This summary publication provides, in Finnish, Swedish and English, a general picture of the activities of the General Synod of the Evangelical Lutheran Church of Finland during the years 1974–2011. At the start of the review period, in 1974, the General Synod saw an increase in its frequency of assembly and its tasks were multiplied. This summary is based on the work *Kansankirkko ristipaineessa. Suomen luterilainen kirkolliskokous 1974–2011* (A national folk church under conflicting pressures. The General Synod of the Evangelical Lutheran Church of Finland; Finnish Literature Society, 2014). The research project behind the book was initiated in 2010 with funding granted by the General Synod, and the Church Council appointed Professor Heikki Kotila, Practical Theology, University of Helsinki, to head up the project steering committee. His important contribution to launching the research project ended, however, with his death before the actual writing of the history had even begun.

Professor Markku Heikkilä, Practical Theology, University of Helsinki, then followed Professor Kotila as the new head of the project steering committee. Other members included Bishop (emeritus), Professor Gustav Björkstrand; Professor Simo Heininen; Leena Huima, M.A.; Secretary-General of the General Synod, Katri Kuuskoski, LL.M. (trained on the bench); Jaakko Ripatti, D.Th.; and Professor Kyllikki Tiensuu. Administrative Secretary Liisa Aarnio-Jääskeläinen, M.A., served as secretary. Throughout the writing process, from autumn 2010 until autumn 2013, the committee provided the author with valuable input and feedback on a regular basis. The Church Council offered an excellent work community, also as remote work, and once the official project came to its conclusion, the Church Research Institute awarded a grant for the purpose of delving further into the international perspective. A debt of gratitude is due to these aforementioned persons and organisations, and all others who helped to promote the project.

The different language versions contain primarily the same content, but in the English-language section, the background on the situation for the Church in Finland contains more detailed information in terms of the international perspective.

Nurmo, Finland May 2014

Jaakko Olavi Antila

SUOMEN EVANKELIS-LUTERILAISEN KIRKON KIRKOLLISKOKOUS 1974–2011

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ylin sisäinen päätöksentekoeelin kirkolliskokous kokoontui Turussa vuodesta 1876 lähtien aluksi kymmenen, sitten viiden vuoden välein. Kokous päätti itsenäisesti kirkollisista kirjoista, ja sillä oli yksinoikeus tehdä kirkkolakia koskevia ehdotuksia. Valtiovalta saattoi vain hyväksyä tai hylätä nämä ehdotukset, eikä valtiollisilla elimillä ollut aloiteoikeutta kirkolliskokouksessa. Vuonna 1944 kirkon oma keskushallinto vahvistui huomattavasti, kun kirkkohallitus ja piispojen ympärille muodostettu laajennettu piispainkokous aloittivat toimintansa. Laajennettu piispainkokous hoiti kirkolliskokousten väliaikoina joitakin kirkolliskokouksen tehtäviä. Siitä huolimatta varsinaisten kirkolliskokousten ohella jouduttiin tiheään tahtiin kutsumaan koolle ylimääräisiä kirkolliskokouksia.

Tällainen päätöksentekojärjestelmä ei enää tyydyttänyt 1960-luvun Suomessa. Useimpien mielestä kirkkoa koskevat päätökset syntyivät liian hitaasti, kun samaan aikaan valtiollinen päätöksenteko nopeutui jatkuvasti. Kirkolliskokouksen jäsenmäärä liikkui 1960-luvun lopulla ja seuraavan vuosikymmenen alussa jo 140:n tienoilla. Kokous oli paisunut liian suureksi, eikä rovakikunnittain enemmistövaalina toimitettu maallikkoedustajien valinta vastannut kunnolla edustuksellisuuden periaatetta. Voimakkaan maailmanlaajuisen murroksen aikaan kokoontunut vuoden 1968 kirkolliskokous katsoi tulevaisuuteen ja aloitti laajan hankkeen kirkon keskushallinnon uudistamiseksi.

Vuonna 1974 aloitti toimintansa uudistettu kirkolliskokous, joka kokoontui kaksi kertaa vuodessa. Se oli aiempaa pienempi, 108-jäseninen maallikkoedustajien, pappien ja piispojen elin. Tutkimuksessa *Kansankirkko ristipaineessa* on katsottu edustajien lähikuvaa vuosina 1974–2011 ja selvitetty, keitä kirkolliskokouksen jäsenet olivat, miten heidät oli valittu ja mitä he tekivät. Keillä heistä oli eniten valtaa, ja millaisia ryhmittymiä kirkolliskokouksen työssä erottui? Näitä asioita selvitetessä päälähteinä ovat olleet kirkolliskokouksen painetut pöytäkirjat liitteineen, jossain määrin myös komiteoiden ja valiokuntien painamattomat asiakirjat. Toisaalta on katsottu myös maisemakuvaa, kirkolliskokousta suhteessa kirkkoon, talouselämään, lainsäädännön kokonaisuuteen, teologiseen keskusteluun ja tiedotusvälineisiin. On selvitelty, miten kirkolliskokousuudistukseen sisältyneet toiveet toteutuivat. Etenikö kirkolliskokous niin hitaasti tai rivakasti kuin eri havainnoitsijat ovat kulloinkin nähneet?

Kohti kansanvaltaa

Vuoden 1974 kirkolliskokoussuodistuksen yhteydessä pyrittiin aikakauden yleisten ihanteiden mukaisesti vahvistamaan paitsi tehokkuutta myös kansanvaltaisuutta kirkon hallinnossa. Laajennettu piispainkokous, jossa piispoilla oli ollut keskeinen valta-asema, lakkautettiin, ja siltä siirrettiin tehtäviä maallikoenemmistöiselle kirkolliskokoukselle. Uudistettu kirkolliskokous oli kirkon sisällä selvästi ylin päätöksentekuelin, jonka oli määrä pystyä tekemään nopeita ratkaisuja ja ottamaan kantaa ajankohtaisiin asioihin. Muina keskushallinnon tärkeimpinä eliminä toimivat aiempaa laajempi kirkkohallitus sekä piispainkokous, johon kuuluivat piispat, kenttäpiispa ja yksi asessori jokaisesta tuomiokapitulista.

Uudistettu kirkolliskokous päätti perinteiseen tapaan kirkollisista kirjoista ja esitti yksinoikeudella kirkkolakia. Uutena tehtävänä oli päättää kokonaiskirkon taloudesta ja ohjata kokonaiskirkon toimintaa. Lisäksi kirkolliskokous sai yleisvaltuutuksen käsitellä uskoa ja oppia koskevia kysymyksiä. Kirkkolakiesitysten, kirkollisten kirjojen sekä uskoa ja oppia koskevien asioiden hyväksymiseen vaadittiin kolmen neljäsosan määräenemmistö, kuten aiemminkin. Kirkolliskokouksen tehtävät lisääntyivät, mutta samalla kokoontumistahdin tihtyessä elin siirtyi osaksi kirkon arkea. Aloiteoikeus kirkolliskokouksessa oli kirkkohallituksella, piispainkokouksella, kirkolliskokouksen asettamilla komiteoilla, hiippakuntien hiippakuntakokouksilla ja kirkolliskokousedustajilla.

Neljän vuoden välein valittiin hiippakunnittain 32 pappis- ja 64 maallikkoedustajaa. Pappit valitsivat edustajansa perinteiseen tapaan keskuudestaan, kun taas maallikkoedustajien vaali säilyi välillisenä, seurakuntien luottamushenkilöiden toimittamana vaalina. Tässä mielessä kirkolliskokouksen jäsenet olivat edelleen enemmän seurakuntien kuin yksittäisten seurakuntalaisten edustajia. Demokratian korostuksen mukaisesti maallikkoedustajien vaalissa otettiin kuitenkin enemmistövaalin vaihtoehdona käyttöön suhteellinen vaalitapa – tosin ilman ehdokasasettelua. Käytännössä vaalivalmistelut ajautuivat kulissien taakse, ja vaalia arvosteltiin salamyhkäisyydestä.

Maallikkoedustajat olivat edelleen valtaosin korkeasti koulutettuja virkamiehiä, joista erittäin suuri osa toimi opetuslalla. Vastaavasti työväestöä, johon kuului lähes viidennes seurakuntien luottamuselinten jäsenistä, ei juuri valittu kirkolliskokoukseen. Myös yksityisten palvelualojen toimihenkilöitä oli kirkolliskokouksessa vain vähän. Maallikkoedustajien vaalin moninkertainen välillisuus vaikutti osaltaan kirkolliskokouksen jäsenten ammattijakauman kapeutumiseen. Pappisedustajat puolestaan olivat johtavaa papistoa. Lähes puolella kaikista kirkolliskokousedustajista oli selvä herätysliiketausta.

Vähitellen edustajien ammattijakauma monipuolistui. Erityisesti 1990-luvun alkuvuosien taloudellinen lama sai etsimään uutta dynaamisuutta, mikä heijastui myös edustajavalintoihin: maallikkoedustajien vaalissa yksityisen sektorin edustajat menestyivät aiempaa paremmin, ja pappisedustajien vaalissa kirkkoherrat

Vuonna 1974 kirkolliskokous siirtyi jokavuotiseen, arkiseen työhön Turun kristillisen opiston voimistelusaliiin. Seuraavana vuonna otetussa kuvassa ovat eturivissä vasemmalta hallinto-neuvos Pekka Kurvinen, oikeusneuvos Johannes Leivonen, kansliapäällikkö Jaakko Numminen, kenttäpiispa Yrjö Massa, Kuopion piispa Paavo Kortekangas ja Lapuan piispa Yrjö Sariola. Kuva: Kirkolliskokouksen kuvakokoelma / Arvo Salminen.

År 1974 övergick kyrkomötet till årligt, vardagligt arbete på Turun kristillinen opisto, i institutets gymnastiksal. På bilden som togs följande år står i främsta raden från vänster förvaltningsrådet Pekka Kurvinen, justitierådet Johannes Leivonen, kanslichef Jaakko Numminen, fältbiskop Yrjö Massa, biskopen i Kuopio Paavo Kortekangas och biskopen i Lappo Yrjö Sariola. Foto: Kyrkomötets bildsamling / Arvo Salminen.

In 1974, the General Synod began to hold its annual assemblies in the gym of Turku Christian Institute (Turun kristillinen opisto). Photo from the following year. In the front row, from the left, Justice of the Supreme Administrative Court Pekka Kurvinen, Justice of the Supreme Court Johannes Leivonen, Secretary General Jaakko Numminen, Chaplain General to the Defence Forces Yrjö Massa, Bishop of Kuopio Paavo Kortekangas and Bishop of Lapua Yrjö Sariola. Photo: Photo collection of the General Synod / Arvo Salminen.

joutuivat antamaan tietä erityistehtävissä toimiville papeille. Silti tutkimuskauden loppuun asti tyyppillinen maallikkoedustaja oli johtavassa asemassa oleva julkisen sektorin edustaja.

Keskustelu pappisviran avaamisesta naisille oli 1970- ja 1980-luvulla vilkasta ja heijastui kirkolliskokousvaaleihin. Naisedustajien osuus kasvoi voimakkaasti, mikä osaltaan kasvatti opetuslalla toimivien määrää kirkolliskokouksessa – olivathan korkeasti koulutetut naiset toimineet perinteisesti juuri opetuslalla. Naisedustajien arvovalta oli aluksi heiveröinen. Vuodesta 1982 lähtien kirkolliskokouksen varapuheenjohtajaksi valittiin kuitenkin säännöllisesti nainen. Muutenkin naiset saivat

vähitellen aiempaa näkyvämpiä tehtäviä kirkon keskushallinnossa muun muassa sukupuolikiintiöiden myötä. Sen sijaan naisten osuus kirkolliskokousedustajista alkoi laskea 1990-luvulla, kun vaaleihin ei enää liittynyt naisten asemaa koskevaa ohjelmallista tavoitetta. Sitä paitsi naisehdokkaiden määrän kasvaessa äänen keskittäminen vaikeutui.

Samoin kävi nuorten aikuisten osalta. Heidän valitsemisekseen tehtiin paljon työtä 2000-luvulla samaan aikaan, kun tutkimukset ja kirkon jäsentilastot osoittivat, että alle 30-vuotiaiden sitoutuminen kirkkoon oli heikentynyt nopeasti. Nuorten ehdokkaiden määrän kasvu vaikeutti kuitenkin käytännössä heidän pääsyään kirkolliskokoukseen. Maallikkoedustajien keski-ikä päinvastoin nousi selvästi 2000-luvulla, mikä heijasteli kirkon jäsenistön ikääntymistä. Seurakuntatasolla kirkolliskokous onnistui lisäämään nuorten mahdollisuuksia osallistua päätöksentekoon, kun se vuonna 2007 hyväksyi seurakuntavaalien äänioikeusikärajan alentamisen 16 vuoteen. Kirkolliskokous seurasi kansainvälisiä esikuvia, kuten Ruotsin kirkon päätöstä vuodelta 1999. Suomalaisessa yhteiskunnassa, jossa samaan aikaan keskusteltiin kunnallisen äänioikeuden antamisesta 16-vuotiaille, kirkolliskokous oli sen sijaan edelläkävijä.

Maallikkoedustajien vaalissa siirryttiin kokonaan suhteelliseen vaalitapaan 1986 ja pappisedustajien vaalissa kymmenen vuotta myöhemmin. Vaalisäännökset eivät enää lähteneet siitä, että alueellisesti mahdollisimman laajalla konsensuksella valittaisiin luotettuja kirkon edustajia. Sen sijaan oleellista oli turvata oikeudenmukainen paikkamäärä erilaisille mielipideryhmittymille. Vaalisäännökset muuttuivat nopeammin kuin asenteet. Alueellisesti tai puoluepoliittisesti kootut maallikkoedustajien vaalin ehdokaslistat olivat löyhiä ja ylläpitivät henkilövaalin perinnettä, vaikka tuo perinne sopi huonosti yhteen suhteellisen vaalitavan kanssa. Ehdokaslistojen ideologinen löyhyyks oli myös paljolti syynä siihen, ettei kirkolliskokoukseen syntynyt kiinteitä edustajaryhmiä. Edustajat tekivät yhteistyötä ja osallistuivat neuvotteluihin lähinnä toisten samasta hiippakunnasta valittujen edustajien kanssa.

Tilanne alkoi muuttua vähitellen 1990-luvulla, ja seuraavalla vuosikymmenellä selvästi kirkkopoliittiset ehdokaslistat yleistyivät. Niillä oli yksityiskohtaisia päämääriä, joita edustajat pyrkivät yhdessä toteuttamaan myös kirkolliskokouksessa. Vaaleissa saivat eniten näkyvyyttä valitsijayhdistykset, joilla oli esittää yksiselitteinen ohjelma. Muutos heijastui kirkolliskokouksen keskusteluilmapiiriin. Kokous, joka oli 1980- ja 1990-luvulla keskustellut melko hillitysti, alkoi arvomurroksen keskellä 2000-luvulla polarisoitua. Samalla riippumattoman edustajan ideaali, joka oli kirkolliskokouksessa – toisin kuin eduskunnassa – säilynyt pitkään myös käytännössä, alkoi väistyä. Entistä useammin ajateltiin, että kirkolliskokouksen jäsen edusti taustaryhmäänsä.

Vaikka kirkolliskokouksen maallikkoedustajien vaali ei ollut perusluonteeltaan puoluepoliittinen, kokoomus, keskusta ja vähitellen myös sosiaalidemokraatit vakiinnuttivat asemansa ehdokasasettelussa. Tästä syystä muutokset poliittisessa

kentässä eivät heijastuneet nopeasti kirkolliskokoukseen. Läpi tutkimuskauden oli valtakunnallisesti merkittäviä puolueita, joiden kannattajia ei päätynyt kirkolliskokoukseen: tutkimuskauden alkupuolella kansandemokraatit ja kauden lopulla perussuomalaiset. Maallikkoedustajien puoluejakauma oli leimallisen porvarillinen. Edustajille vuonna 2011 tehdyn kyselyn perusteella kirkolliskokoukseen valittu papisto vastasi puoluekannatukseltaan kansan keskiarvoa selvästi paremmin kuin maallikkoedustajat. Pappiskiintiö, jota oli joskus pidetty kirkolliskokouksen ”epädemokraattisena” osana, turvasi kokoukseen tiettyjä puolueita äänestäneiden seurakuntalaisten edustuksen.

Vuonna 2011 noin puolet edustajista ilmoitti kuuluvansa vähintään löyhästi johonkin herätysliikkeeseen. Osuus oli hyvin samanlainen kuin 1974, mutta herätysliikkeisiin kuuluvat edustajat eivät enää keskittyneet yhtä selvästi tietyille perinteisille herätysliikealueille. Kuluneiden vuosikymmenten voimakas maan sisäinen muuttoliike näkyi osaltaan tuloksissa. Alkuvaiheessa niin kirkolliskokoukselle jätetyissä aloitteissa kuin täysistunnon keskusteluissa olivat olleet esillä pohjoisessa asuvat herätysliikkeiden maallikkovaikuttajat. Vähitellen aloitteiden ja keskustelun painopiste siirtyi kuitenkin etelään. Maaseudun näkökulmasta laaditut kirkkolain säännökset aiheuttivat ongelmia ennen kaikkea etelän suurissa kaupungeissa, mikä johti jatkuvasti aloitteiden tekemiseen. Myös selvästi kirkkopoliittisin päämäärin kootut ehdokaslistat keskittyivät eteläiseen Suomeen, minkä vuoksi kirkolliset rintamalinjat alkoivat hahmottua sieltä käsin.

Pyrkimys kansanvallan vahvistamiseen näkyi vuoden 1974 kirkolliskokousuudistuksessa vielä siten, että virallisten edustajien määrää vähennettiin. Erityisesti virallisia juristijäseniä karsittiin. Jäljelle jäivät korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden valitsevat edustajat, jotka olivatkin 1980-luvulle asti hyvin vaikutusvaltaisia. Kirkkolain sisältöä olivat siten näkyvimmin muokkaamassa henkilöt, joilla ei ollut oikeutta toimia kansanedustajan tehtävässä. Vähitellen kirkon hallintoon tuli kuitenkin aiempaa enemmän montesquieuiläisen vallanjaon piirteitä. Yksi vaihe muutosprosessissa oli, että korkeimpien oikeusistuinten valitsevat edustajat poistuivat kokoonpanosta 1996 tuomioistuinten omasta aloitteesta. Pyrkimys puhdaslinjaiseen vallanjakoon väistyi kuitenkin kirkolliskokouksen tärkeysjärjestyksessä vähemmistön oikeuksien tieltä: kokoonpanoon lisättiin saamelaiskäräjien valitsema saamelaisten edustaja, joka oli kirkolliskokouksen jäsen vuodesta 2000 lähtien.

Kirkolliskokousedustajat saapuivat istuntokauden avajaisjumalanpalvelukseen Turun tuomio-kirkkoon 8. toukokuuta 1980. Eturivissä keskellä kokouksen puheenjohtaja, arkkipiispa Mikko Juva ja hänen vierellään varapuheenjohtajat professori Lars Erik Taxell (vas.) ja oikeusneuvos Johannes Leivonen. Kuva: Kotimaan kuva-arkisto / Arvo Salminen.

Kyrkomötesombuden anländer till sessionsperiodens öppningsgudstjänst i Åbo domkyrka den 8 maj 1980. Längst framme i mittens mötets ordförande, ärkebiskop Mikko Juva, och bredvid honom vice ordförandena professor Lars Erik Taxell (till vänster) och justitierådet Johannes Leivonen. Foto: Kotimaa's bildarkiv / Arvo Salminen.

General Synod representatives arriving at Turku Cathedral on 8 May 1980 for the opening worship service of the synodal term. At front row, centre, is the Chairman of the General Synod, Archbishop Mikko Juva, beside Vice Chairmen, Professor Lars Erik Taxell (left) and Justice of the Supreme Court Johannes Leivonen. Photo: Kotimaa photo archive / Arvo Salminen.

Virallisina edustajina säilyivät läpi tutkimuskauden piispat, kenttäpiispa ja valtioneuvoston määräämä edustaja. Viimeksi mainitun merkitys kasvoi 1980-luvulta lähtien samaan aikaan, kun useat muut kiinnikkeet kirkon ja valtiovallan väliltä katkesivat. Piispat taas olivat kirkolliskokousuudistuksen jälkeisinä vuosina kokouksessa ehdottomia vallankäyttäjiä, joten kirkolliskokous oli työskentelytavoiltaan edelleen eräänlainen ”laajennettu piispainkokous”. Arkkipiispa toimi kirkolliskokouksen puheenjohtajana, ja toiset piispat johtivat useimpia valiokuntia. Sittemmin vaaleilla valittujen edustajien osuus valiokuntien johdossa kasvoi hitaasti. Vaikka myös eri valiokuntien koostumukset monipuolistuivat vähitellen, kaikkein merkittävimpiä kirkollisia uudistuksia valmistelleissa valiokunnissa oli läpi tutkimuskauden pappisenemmistö.

Piispojen itseoikeutettua jäsenyyttä sen enempää kuin 32 jäsenen pappiskiintiötä ei missään vaiheessa kyseenalaistettu kovin voimakkaasti. Päinvastoin 1970-luvun lopulla työskennellyt kirkkojärjestyskomitea totesi, että kirkon hallinnon kaikilla tasoilla oli turvattava niin seurakuntalaisten edustus kuin viran läsnäolo. Huomio alkoikin 1970-luvun edetessä siirtyä entistä selvemmin kirkon syvimpään olemukseen ja tehtävään. Uskonnollisuudelle ja kirkolle aiempaa myönteisempi ilmapiiri mahdollisti näkökulmanmuutoksen. Kehityssuunta oli päinvastainen kuin samaan aikaan Ruotsissa, missä kirkolliskokous sitoutui paljon lähemmin poliittiseen yhteiskuntaan kuin Suomessa. Toisaalta Suomen luterilainen kirkolliskokous oli tuohon aikaan yhtenä esikuvana suunniteltaessa Norjan kirkolliskokousta, joka aloitti toimintansa 1984.

Kirkolliskokousuudistuksen jälkeisinä vuosina viralliset edustajat tekivät täysistunnoissa keskimäärin selvästi useammin muutosehdotuksia pohjaesitykseen kuin pappis- tai maallikkoedustajat. Vain joka seitsemäs virallisten edustajien tekemistä muutosehdotuksista hylättiin, mikä kertoo heidän arvovallostaan. Täysistunnon merkitystä kirkolliskokouksen päätöksenteossa taas kuvastaa, että maallikkoedustajienkin tekemistä muutosehdotuksista hyväksyttiin noin puolet. Vaikka piispojen valta oli täysistunnoissa huomattava, hiippakunnallisen toiminnan kehittäminen oli jälkeensä jäänyttä ja piispainkokouksen arvovalta horjuva. Hiippakuntien tilanne helpottui, kun kirkolliskokous perusti tuomiokapituleihin uusia virkoja. Sen sijaan piispainkokous alkoi vähitellen näyttäytyä hiippakuntatason edunvalvojana, minä vuoksi kirkolliskokous suhtautui usein epäillen piispainkokouksen esittämiin teologisiin perusteluihin.

Tutkimuskauden loppuvuosina piispainkokouksen resurssit vahvistuivat, ja kirkolliskokous seurasi olennaisimmissa kysymyksissä piispainkokouksen linjaa. Sen sijaan hiippakuntarajat ylittävä uusi ryhmätoiminta ja auktoriteetit kyseenalaistava yleinen arvomuutos johtivat siihen, että alkuaikojen vallankäyttäjät, yksittäiset piispat, menettivät valtaansa. Oli paradoksaalista, että toisaalta tutkimuskauden aikana kirkollisessa keskustelussa vakiintui konstitutiivinen virkakäsitys ja alettiin teologisesti korostaa kirkon erityistä virkaa.

Kirkolliskokouksen työskentelytavat vakiintuivat erityisesti 1980-luvulta lähtien. Valiokuntien valta kasvoi samaan tapaan kuin yleisesti eurooppalaisissa parlamenteissa. Edustajien into ja tarve ehdottaa täysistunnoissa muutoksia pohjaesityksiin laskivat selvästi. Suomen valtiollisessa päätöksenteossa siirryttiin perustuslakiuudistuksen myötä 2000-luvun alkaessa ratkaisevasti parlamentarismiin. Myös kirkossa näkyi muutos: kirkkohallituksen asema korostui samaan tapaan kuin valtioneuvoston rooli valtiossa, mutta samalla terävöityi molempien elinten parlamentaarinen valvonta. Eduskuntaa esikuvana käyttäen kirkolliskokouksen työjärjestykseen otettiin välineitä, joilla parannettiin edustajien tiedonsaantia ja vaikutusmahdollisuuksia jo asioiden valmisteluvaiheessa.

Kirkkohallituksen valmistelu- ja toimeenpanomahdollisuuksien lisääntyminen vahvisti välillisesti myös kirkolliskokouksen valtaa, joskin kirkolliskokouksessa arvosteltiin ajoittain kirkkohallitusta liian itsenäisestä vallankäytöstä. Kirkolliskokouksen työskentelyssäkin kirkkoneuvosten osa muuttui aiempaa näkyvämmäksi. Vaikka heillä oli kirkolliskokouksessa vain läsnäolo- ja puheoikeus, he astuivat ainakin jossain määrin piispojen saappaisiin kirkon eturivin viranhaltijoina. Näin tapahtui sen jälkeen, kun kirkkohallituksen täysistunnossa kirkkoneuvoksen virassa olevat oli siirretty päätöksentekijöistä esittelijöiksi ja päätösvalta oli keskitetty luottamushenkilöille.

Erityisesti 1990-luvun alun lamavuosina kirkolliskokouksessa kasvoi halu keventää kirkon hallintoa valtion- ja kunnallishallinnon esikuvien mukaisesti. Maalikkoedustajat eivät kuitenkaan suostuneet kaventamaan edustuksellisuutta, jolloin menetettiin yksi keino hallinnon keventämiseen. Sen sijaan he olivat yleensä erittäin halukkaita keventämään hallintoa purkamalla alistussäännöksiä ja siirtämällä päätösvaltaa paikallisseurakuntiin. Useimmat kirkon työntekijät eivät kuitenkaan kannattaneet tällaista keinoja. Eri osapuolet olivat valmiita keventämään hallintoa lähinnä sellaisilla toimilla, jotka lisäsivät omaa valtaa tai ainakin säilyttivät sen ennallaan. Kun vielä lama jäi taakse, muutokset osoittautuivat vaikeiksi. Vähitellen kirkolliskokous onnistui siirtämään päätösvaltaa paikallistasolle. Samalla alun perin maaseutuyhteiskuntaan suunniteltuja seurakuntahallinnon säännöksiä muutettiin hitaasti ja vaivalloisesti suuriin kaupunkiseurakuntiin sopiviksi.

Aina 2000-luvun alkupuolelle asti saattoi sanoa, että kirkolliskokous oli toimis- saan pienoiskuva kansasta. Monissa julkisuutta saaneissa ratkaisuisa kokouksen mielipidejakauma ei olennaisesti poikennut koko kansan vastaavasta jakaumasta. Tässä mielessä kirkolliskokouksuu- distuksessa huomion kohteena ollut edustuksellisuus toteutui hyvin. Uuden vuosituhannen ensimmäisellä vuosikymmenellä tilanne alkoi kuitenkin muuttua: väestön enemmistön mielipiteet erkaantuivat nopeasti aktiivisten seurakuntalaisten näkemyksistä varsinkin seksuaalietiikan osalta. Keskeisenä kysymyksenä oli, miten kirkolliskokous kykenisi reagoimaan yhteiskunnan moniarvoistumiseen.

Kirkolliskokous moniarvoistuvassa yhteiskunnassa

Suunniteltaessa kirkolliskokousuudistusta 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa yhteiskunnan rakenteet ja arvot olivat nopeassa muutoksessa. Kirkolliskokouksen kokoustahtia tiivistämällä kirkon päättäjät toivoivat pystyvänsä vastaamaan muutosvauhtiin. Tuohon aikaan viimeiset vanhamuotoiset kirkolliskokoukset joko toteuttivat tai aloittivat monia laajoja uudistushankkeita, mutta kirkolliskokousuudistuksen myötä siirryttiin jatkuvaan, vähittäiseen uudistamiseen. Tällöin kirkolliskokouksen ehdotukset kirkkolain muuttamiseksi kuormittivat kuitenkin valtiollista lainsäädäntöjärjestelmää ja törmäsivät siellä hidasteisiin. Toisaalta kirkolliskokouksen uusikin kokoontumistahti osoittautui valtiovallan lausuntopyyntöjen edessä liian verkkaiseksi. Lausunnonantotehtävä siirtyi vähitellen kirkkohallitukselle. Se kykeni reagoimaan nopeasti, mutta kirkolliskokous jäi sivuun monista kirkon kannalta tärkeistä valtiollisista lainsäädäntöhankkeista.

Kirkolliskokouksen työskentelyn nopeutuessakin kolmen neljäsosan määränemmistövaatimus oli omiaan rauhoittamaan muutosvauhtia. Erityisesti kun esitykset pappisviran avaamisesta naisille kaatuivat vuosina 1976 ja 1984, lehdistössä virisi syytöksiä vanhoillisuudesta. Taustalle painui se, että kirkolliskokousedustajien äänestyskäyttäytyminen muistutti hyvin pitkälti koko kansan mielipidejakaamaa. Päätöksentekoa hidasti edelleen tutkimuskauden edetessä siirtyminen kokonaan suhteelliseen vaalitapaan kirkolliskokousvaaleissa. Esimerkiksi vuoden 1986 myönteinen naispappeuspäätös oli mahdollinen paljolti siksi, että pappisedustajien vaalissa oli vielä tuolloin käytössä enemmistövaali: naispappeutta kannattanut papiston enemmistö valtasi useimmissa hiippakunnissa kaikki edustajapaikat.

Suhteellisen vaalitavan myötä erilaiset, toisistaan usein melko kaukana olleet mielipideryhmät alkoivat saada äänensä kuuluviin. Riittävän yksimielisyyden saavuttaminen vaikeutui. Kirkko eli tutkimuskauden loppuvuosina myös mukana länsimaisia kirkkoja, suomalaista yhteiskuntaa ja maan poliittista kenttää koskettaneessa polarisaatiokehityksessä, joka oli osin seurausta vuoden 2008 talouskriisistä. Monissa raukeamispäätöksissä näkyi lisäksi lainsäädännön monimutkaistuminen. Valtiollisen lainsäädännön alueen laajeneminen ja kirkolliskokouksen omat ratkaisut rajasivat kirkolliskokouksen liikkumatilaa, vaikka muodollisesti kirkon ja valtion väliset sidokset höllentyivät. Kirkolliskokous ei voinut 2000-luvulla muokata säännösesityksiä yhtä vapaasti kuin 1970-luvulla, jolloin se oli ollut monessa mielessä paitsi päätöksentekoeelin myös valmisteluorganisaatio. Sen sijaan 2000-luvulla valmistelu oli kirkkohallituksen käsissä, ja tyytymättömyys esityksen johonkin osaan saattoi johtaa muokkausten tekemisen sijaan koko esityksen hylkäämiseen.

Kirkolliskokousuudistusta suunniteltaessa 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa oli eletty vasemmistoradikalismien vuosia. Kirkolliskokous oli joutunut sopeutumaan lukuisiin kirkon kannalta epämieluisiin muutoksiin, ja vielä uudistetun kirkolliskokouksen aloittaessa työtään keväällä 1974 tulevaisuus näytti hyvin epävarmalta. Tuolloin kirkolliskokouksen keskustelut ja kannanotot osoittivat kui-

tenkin uuden vaiheen alkaneen: kirkolliskokous ei ollut enää valmis antamaan periksi samalla tavalla kuin muutamaa vuotta aiemmin. Kirkolliskokous saavutti myös tuloksia esimerkiksi puolustaessaan koulujen uskonnonopetuksen asemaa. Vähitellen 1970-luvun lopulla yleisen asenneilmaston muuttuminen vähensi tarvetta vetää tiukasti rajaa muuhun yhteiskuntaan ja samanaikaisesti antoi kirkolle tilaa korostaa omalakisuuuttaan. Kirkolliskokous toimi 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa aktiivisesti ja kirkon omista lähtökohdista käsin eräänlaisena kansan omanatuntona.

Kirkolliskokous pyrki yhdistämään kansankirkossa toisiinsa avaruuden ja tunnustuksellisuuden. Tälle pohjalle rakentui kirkkojärjestyskomitean 1970-luvun lopulla laatima kansankirkollinen ohjelma. Sama ajattelutapa näkyi myös vuoden 1986 naispappeuspäätöksessä: kirkolliskokous sisällytti päätökseen tahdonilmaisunaan lisäponnen, jolla oli määrä turvata päätöksen vastustajien toiminnanvapaus kirkossa. Vaikka ponsi ei ollut luonteeltaan juridinen, ponnien vastustajien esittämät epäilykset lisäsivät täysistuntokeskustelun edetessä ponnien painoarvoa ja vaikeuttivat sen tulkintaa. Yhtä lailla kirkolliskokous joutui ristiriitaisiin tilanteisiin myöhemmin, kun se samanaikaisesti korosti kirkon jäsenyyden merkitystä mutta vähensi jäsenten velvollisuuksia. Osoittautui vaikeaksi yhtä aikaa korottaa kynnystä erota kirkosta ja helpottaa kirkkoon liittymistä.

Jo kirkolliskokouksen perustamisen yhteydessä 1800-luvulla oli ollut pyrkimyksenä vähentää kirkon riippuvuutta valtiovallasta. Kirkolliskokouksuudistuksen suunnittelun aikaan 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa vaatimukset kirkon ja valtion välisten suhteiden höllentämisestä olivat jälleen voimakkaita. Muutospainneiden kasvaessa Suomen luterilainen kirkko selvitteli monipuolisesti suhdettaan valtioon. Ruotsissa ehdotukset muutoksista kirkon ja valtion suhteisiin eivät kuitenkaan johtaneet nopeisiin toimenpiteisiin, ja samoin kävi sittemmin Suomessa. Vaikka Suomessakin valtio aloitti asiaa koskevan selvitystyön, keskustelu vaimeni vähitellen 1970-luvun edetessä, kun poliittinen radikalismi laantui ja yleinen ilmapiiiri muuttui kirkon kannalta aiempaa myönteisemmäksi.

Uudenlaisessa tilanteessa kirkolliskokousedustajilla oli entistä vähemmän halua luopua kirkon ja valtion välisistä kytköksistä. Kirkolliskokouksen käytännön päätösten näkökulmasta uusi aika ei kuitenkaan merkinnyt itsenäisyyden vähenemistä. Päinvastoin kirkolliskokous arvioi asemansa niin vahvaksi, että se uskalsi 1982 tehdä päätöksiä, joilla se asettui valtiovaraministeriön ja työmarkkinajärjestöjen tahtoa vastaan. Kirkolliskokous esimerkiksi esitti, että loppiainen ja helatorstai, jotka vuoden 1971 ylimääräinen kirkolliskokous oli taipunut siirtämään lauantaihin, palautettaisiin entisille paikoilleen. Parlamentaarisen järjestelmän tuki ja uudet henkilöyhteydet valtakunnan hallitukseen – erityisesti Ruotsalaiseen kansanpuolueeseen lukeutuvien ministerien toiminta opetusministeriössä 1980-luvulla – olivat kirkolliskokoukselle tärkeitä tukipilareita. Siten kirkon ja valtion läheiset suhteet saattoivat tietyissä tilanteissa lisätä kirkon itsenäisyyttä.

Taloudellinen lamakausi antoi 1990-luvun alussa uutta vauhtia kirkon ja valtion välisten sidosten purkamiselle. Vuonna 1994 tuli puolestaan voimaan kirkkolain kokonaisuudistus. Siinä kirkkolaista irrotettiin kirkkojärjestys ja kirkon vaalijärjestys, joista kirkolliskokous saattoi päättää itsenäisesti. Samalla uudistus avasi tien monien pinnan alla kyteneiden muutosvaatimusten nopeaan toteutumiseen. Edelleen Ruotsissa 1995 tehty periaatepäätös kirkon ja valtion erottamisesta vuoden 2000 alusta lukien vilkastutti keskustelua. Suomessakin kirkolliskokous hyväksyi lopulta nopealla tahdilla säännösmuutokset, joiden myötä reformaatio-kaudelta asti valtiolle kuulunut tuomiokapitulien ylläpito siirtyi kirkolle 1997 ja piispojen nimittäminen 2000. Vaikka kirkolliskokous ei missään vaiheessa todella koetellut kirkon itsemääräämisoikeuden rajoja vaan halusi pitää kirkkolain pitkälti yhdenmukaisena valtiollisen lainsäädännön kanssa, kokouksen voi katsoa noudattaneen 1990-luvulla kirkkojärjestyskomitean laatimaa ohjelmaa. Sen mukaan kirkon tuli pyrkiä riippumattomuuteen valtiosta ja vastaavasti samastua aiempaa voimakkaammin maailmanlaajuiseen kirkkoon.

Kirkolliskokous käsitteli 1970-luvulta 1990-luvulle merkittäviä ekumeenisia asiakirjoja. Päätösten valmistelussa pyrittiin kirkon keskushallinnossa teologiseen tarkkuuteen. Kirkolliskokous seurasi tätä valmistelua ja kuunteli erityisesti kulloisenkin arkkipiispan ääntä. Vuonna 1977 kirkolliskokous päätti arkkipiispa Martti Simojoen johdolla jättäytyä Leuenbergin konkordian ulkopuolelle. Taustalla oli huoli kirkon luterilaisesta identiteetistä ja lisäksi halu toimia samassa linjassa lähimpien pohjoismaisten sisarkirkkojen kanssa. Kirkolliskokouksen keskusteluissa kannettiin kuitenkin myös kansallista huolta kirkon suomalaisesta identiteetistä.

Ekumenian ohella kansainvälisistä teemoista nousivat 1980-luvulla esille kylmän sodan jännitteiden ajankohtaistama rauhankysymys ja eteläisen Afrikan rotusorto. Sittemmin Neuvostoliiton alkava avautuminen ja viimein sosialistisen järjestelmän romahtaminen loivat kirkolliskokoukselle tilaa käsitellä vapaasti Itä-Euroopan kristittyjen avuntarvetta. Liikkumatilan lisääntyminen johti siihen, että kirkolliskokous pohti kansainvälisen vastuun teemoja erityisen paljon vuonna 1988 alkaneella vaalikaudella eli kansainvälisesti katsottuna verraten myöhään. Enemmistökirjon päättäjät eivät halunneet lähteä koettelemaan Suomen virallisen, varovaisen ulkopoliittikan rajoja, vaan he elivät mukana kansainvälisen tilanteen ja liikkumatilan muutoksessa.

Seuraavalla vaalikaudella käsittelyyn tulleen Porvoon julistuksen päämääränä oli luoda entistä syvempi yhteys Britannian ja Irlannin anglikaanisten sekä Pohjoismaiden ja Baltian luterilaisten kirkkojen välille. Julistus saapui kirkolliskokouksen käsiteltäväksi toukokuussa 1995, jolloin Suomi oli ollut vasta muutaman kuukauden Euroopan unionin jäsenenä. Ajankohtainen keskustelu Euroopan unionista heijastuikin asiakirjan käsittelyyn kirkolliskokouksessa. Pääasiassa puhuttivat kuitenkin teologiset ja juridiset tulkintaongelmat. Jotkut katsoivat asiakirjan korostavan liiaksi kirkon virkaa tai vievän luterilaista kirkkoa kohti Roomaa. Arkkipiispa John Vikström taas ajoi aktiivisesti julistuksen hyväksymistä. Kirkolliskokous hy-

väksyi Porvoon julistuksen selvin numeroin marraskuussa 1995. Vakuuttaakseen epäilijöille ja erityisesti julkisuuteen, ettei kyse ollut tunnustuksen muuttamisesta, kirkolliskokous mainitsi erikseen hyväksyvänsä julistuksen kirkon tunnustuksen pohjalta.

Samaan aikaan Suomen evankelis-luterilainen kirkko sai käsiteltäväkseen Yhteisen julistuksen vanhurskauttamisopista. Luterilais-katolisen asiakirjan myötä reformaatiokaudella puolin ja toisin lausutut oppituomiot vanhurskauttamisopista oli määrä todeta kohteettomiksi. Suomalaisessa valmistelussa asiakirjaan esitettiin lukuisia korjauksia, mikä kuvasti maassa vallinnutta, moneen muuhun luterilaiseen kirkkoon verrattuna kriittistä suhtautumista asiakirjaan. Muutosten jälkeen piispainkokous asettui yksimielisesti asiakirjan taakse, ja kirkolliskokous sai julistuksen käsiteltäväkseen syksyllä 1997.

Keskustelussa toistuivat monet samat teemat kuin Porvoon julistusta käsiteltäessä. Paljon huomiota kiinnitettiin kirkkokuntien oppijärjestelmien epäsuhtaan: vanhurskauttamisoppi oli luterilaisille luovuttamaton kirkon ykseyden kriteeri mutta katoliselle kirkolle vain yksi monista kriteereistä. Kyseltiin, oliko muissa opeissa sellaisia erimielisyyksiä, jotka veisivät pohjaa yhteiseltä julistukselta. Asiakirjan arvostelijat vetosivat siihen, että ihminen oli vanhurskauttamisen jälkeenkin paitsi täysin vanhurskas myös täysin syntinen. Uuteen suomalaiseen Luther-tutkimukseen nojanneet julistuksen kannattajat taas korostivat vanhurskauttamista paitsi anteeksiantamuksena myös Kristuksen pyhittävänä läsnäolona. Perusteellisen käsittelyn jälkeen ratkaisevassa äänestyksessä 1998 asiakirjan hyväksyminen sai taakseen määränemmistön äänin 88–17.

Läpi tutkimuskauden herätysliiketaustaiset maallikkoedustajat olivat kirkolliskokouksessa kriittisimpiä ekumeniaa kohtaan. Tässäkään joukossa ei ollut kuitenkaan havaittavissa yhtenäistä linjaa, vaan mielipiteet vaihtelivat niin herätysliikkeiden välillä kuin sisälläkin. Sitä paitsi kirkolliskokouksen kaikkein yhtenäisin herätysliikeryhmä, vanhoillislestadiolaiset, alkoi 1990-luvulta lähtien rakentaa luottamusta kirkon johtoon, mikä näkyi osaltaan ekumeniakritiikin hiipumisena. Muutenkin kirkolliskokouksessa kuullun arvostelun painopiste muuttui yleisluonteisesta, ohjelmallisesta ekumeniakritiikistä ekumeenisten asiakirjojen sisällön yksilöityyn arvosteluun. Kansallisesti värittyyn huoli suomalaisesta kristillisyydestä antoi tilaa opilliselle kritiikille, jonka osalta rintamalinjat läpäisivät eri maat ja kirkot. Läpi tutkimuskauden Suomen evankelis-luterilainen kirkko säilytti Ruotsin kirkon tavoin tietyn etäisyyden reformoituihin mutta loi yhteyksiä katolilaisiin ja anglikaaneihin.

Kirkkojärjestyskomitean tavoitteen mukaisesti kirkolliskokous korosti 1990-luvulla yhteyttään kirkkojen perheeseen, vaikka vuosikymmenen alkupuolella taloudellinen lama olikin kääntämässä huomiota kotimaan kysymyksiin. Erilaisia uudistuksia käsitellessään kirkolliskokous suhteutti omat ratkaisunsa osaksi eurooppalaisia kehitysuuntia ja maailmanlaajuisia kirkkoa. Tietynlainen vastavaikutus seurasi 2000-luvulla, jolloin kirkolliskokous – aivan samoin kuin koko suomalainen

yhteiskunta ja moni muu läntinen kirkko – alkoi kääntyä sisäänpäin ja keskittyä omiin ongelmiinsa. Sitä paitsi Porvoon julistuksen edellyttämiä käytännön toimia ryhdyttiin tulkitsemaan toden teolla vasta julistuksen hyväksymisen jälkeen: käytännössä ongelmat jouduttiin kohtaamaan pitkälti jälkikäteen. Ne olivat edessä varsinkin keskusteltaessa kirkon viran luonteesta. Kirkon virkarakenteen käsittely oli aktiivista varsinkin 1990-luvulta lähtien, mutta etenemistä vaikeuttivat luterilaisen teologian tulkintojen, ekumeenisten kehityslinjojen ja eri viranhaltijaryhmien odotusten keskinäiset erot. Lopulta huomio alkoi 2000-luvulla kiinnittyä virkarakenteen sijaan muihin kysymyksiin, kuten siihen, miten tehtävät kyettäisiin hoitamaan pienenevällä työntekijäjoukolla ja vapaaehtoisten tuella.

Kirkko alkoi löytää itsensä 1900-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa uudelleen lähetystilanteesta. Yhä useampi ilmoitti uskovansa eri tavoin kuin kirkko opetti. Kirkolliskokous pyrki vastaamaan tilanteeseen uudistaessaan kirkollisia kirjoja. Kirkolliset toimitukset, jotka olivat jäsenten tavoittamisen kannalta erityisen tärkeitä, uudistettiin vain kahden vuosikymmenen välein: kirkolliskokous hyväksyi uuden kirkollisten toimitusten kirjan vuosina 1984 ja 2003. Liturgiset uudistuskomiteat hakivat vaikutteita kansainvälisestä liturgisesta liikkeestä ja nojautuivat korkeatasoiseen tutkimukseen sekä vanhakirkollisiin esikuviiin. Kirkolliskokous taas pohti usein hyvinkin käytännönläheisiä seikkoja ja pyrki parantamaan kirjojen käytettävyyttä. Virsikirjauudistuksen, raamatunkäännöksen ja jumalanpalvelus uudistuksen käsittelyä yhdisti se, että kirkolliskokous pyrki säilyttämään kaikkein tutuimmat osat ennallaan. Eri näkökulmista katsottuna kirkolliskokous joko rikasti tai rikkoi kirjojen tyyliä.

Varsinkin suomen- ja ruotsinkielisen virsikirjaehdotuksen sisältö viritti 1980-luvun puolivälissä vilkkaan julkisen keskustelun. Uusien virsien lisääminen ja virsikokoelman monipuolistaminen hyväksyttiin yleisesti, mutta virsien poistamista ja muokkaamista arvosteltiin. Erityisesti kansallisesti ja kulttuurisesti suuren symboliarvon saaneiden virsien muokkaaminen sai osakseen voimakasta kritiikkiä niin suomen- kuin ruotsinkielisten keskuudessa. Kirkolliskokous joutui perääntymään palautteen edessä ja palaamaan kohti käytössä olleiden virsikirjojen sävelmiä ja sanamuotoja. Toisaalta kirkolliskokous jatkoi virsikirjakomiteoiden linjalla esimerkiksi siinä, että se pyrki saamaan mahdollisimman monet virret veisattaviksi samalla sävelmällä niin suomeksi kuin ruotsiksi.

Kirkolliskokous hyväksyi uudet virsikirjat 1986. Se ei ollut milloinkaan aiemmin ollut samalla tavalla yhteiskunnallisen keskustelun keskipisteessä kuin tuohon aikaan käsitellessään uutta virsikirjaa ja naispappetta. Laajentunut ja teknisesti kehittynyt media piti asiasta huolen. Kirkolliskokouksessa oli 1970-luvulla keskusteltu paljon yhteiskunnasta, mutta seuraavalla vuosikymmenellä yhteiskunnassa keskusteltiin kirkolliskokouksesta.

Kirkolliskokous oli 1980-luvulla monta kertaa julkisen mielenkiinnon keskipisteessä ja sen puheenjohtaja, arkkipiispa John Vikström salamavalojen loisteessa. Aivan erityisesti median edustajia oli paikalla käsiteltäessä pappisviran avaamista naisille. Kuva: Kirkkohallitus.

Under 1980-talet var kyrkomötet ofta föremål för offentlighetens intresse och dess ordförande, ärkebiskop John Vikström, fick stå i blixtrignet från fotografernas kameror. Särskilt många medier var på plats när kyrkomötet behandlade öppnandet av prästämbetet för kvinnor. Foto: Kyrkostyrelsen.

The General Synod was often at the focus of public interest in the 1980s and its Chairman, Archbishop John Vikström, in the glow of the media's flashing lights. Journalists were particularly present when the issue of female ordination was handled. Photo: Church Council.

Virsikirjauudistuksen kanssa samanaikaisesti oli meneillään suomenkielinen raamatunkäännöstyö. Ensimmäistä kertaa suomalaisten raamatunkäännösten historiassa yhtenä peruslähtökohtana oli, että käännös palvelisi mahdollisimman hyvin maan kaikkia kristillisiä yhteisöjä. Vuonna 1973 asetettu raamatunkäännöskomitea haki virsikirjakomiteoiden tavoin vertailukohtia erityisesti Ruotsista, missä myös uudistettiin tuolloin kirkollisia kirjoja.

Raamatunkäännöskomitean käännösehdotuksesta ei syntynyt samanlaista julkista keskustelua tai palauteryöppyä kuin virsikirjaehdotuksista. Virret koskettivat suomalaisten sisintä toisella tasolla kuin Raamattu. Samasta syystä kirkolliskokousedustajat vetosivat raamatunkäännöksestä keskustellessaan selvemmin kristin- ja kieliopillisiin seikkoihin kuin virsikirjakeskusteluissa, joissa oli kuultu monia henkilökohtaisia, tunteikkaita puheenvuoroja. Kirkolliskokouksella ei myöskään ollut paineita poiketa komiteavalmistelun linjasta siinä määrin kuin virsikirjoja uudistettaessa. Päähuomio kohdistui Vanhan ja Uuden testamentin välisten kytösten säilyttämiseen ja erityisesti Paavalin kirjeiden teologiaan.

Raamatunkäännöksestä keskusteltaessa maallikkoedustajat olivat huomattavan aktiivisia. Heillä ei ollut yhtä korkeaa kynnystä puuttua Raamatun sanamuotoihin

kuin virsirunouden yksityiskohtiin tai kirkollisten toimitusten kaavoihin, joiden osalta keskustelusta vastasivat lähinnä pappisedustajat. Uusi suomenkielinen raamatunkäännös hyväksyttiin 1992 ja otettiin käyttöön vielä samana vuonna. Kirkolliskouksen päätökset kirkollisista kirjoista 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa osoittivat, että uudistettu kirkolliskokous pystyi viemään suuret hankkeet nopeasti päätökseen.

Kirkolliskokous aloitti jumalanpalvelusuudistuksen 1988. Taustalla näkyivät ongelmat seurakunnissa, joissa päiväjumalanpalvelukseen osallistuvien määrä laski kiihtyvällä tahdilla. Toisaalta uudet vaihtoehtojumalanpalvelukset sekä liturgisten tekstiilien ja ehtoollisjumalanpalvelusten yleistymisen vauhdittivat uudistukseen ryhtymistä. Kyse oli samalla liittymisestä ekumeeniseen uudistusliikkeeseen. Teologisesti taustalla oli liturginen seurakuntakäsitys, jonka edustajien mukaan jumalanpalveluksen oli tultava seurakuntaelämän keskuksiksi. Oltiin lähdössä toteuttamaan uudistusta, joka ei olisi vain käsikirjauudistus vaan nimensä mukaisesti koko seurakuntaelämää koskettava jumalanpalvelusuudistus.

Kirkon tulevaisuus näytti 1990-luvun alussa hyvin epävarmalta. Sitoutuminen kristinuskon opetukseen oli tutkimusten mukaan heikentyneessä, ja laman myötä taloudelliset näkymät synkenivät nopeasti. Yhteiskunnalliset ongelmat heijastuivat kirkolliskokouksessa selvästi myös keskusteluun jumalanpalvelusuudistuksesta: monet liturgiset yksityiskohdat näyttivät toisarvoisilta ihmisten hädän rinnalla. Lisäksi kirkolliskokous joutui kohtaamaan edellisen vuosikymmenen lopulta lähtien voimistuneet, yksilöllistyvän yhteiskunnan lähtökohdista kasvaneet vaatimukset neutraaliudesta. Kirkolliskokouksen tehtäväksi tuli antaa lausunto useista valtiovallan uudistushankkeista, joissa näkyi negatiivinen uskonnonvapauskäsitys: kansalaisia oli ennemminkin suojeltava uskonnonharjoitukselta kuin taattava siihen mahdollisuuksia. Näin oli siitäkkin huolimatta, että samaan aikaan kansainvälisessä keskustelussa uskonnonvapauden positiivinen korostus oli vahvistumassa.

Kirkon näkemykset jäivät usein syrjään valmisteluvaiheessa, mutta vuosikymmenen edetessä ne otettiin huomioon viimeistään lainsäädäntötyön loppumetreillä. Samaan aikaan sitoutuminen kirkkoon vahvistui uudelleen: vuosikymmenen alussa vain kolmannes suomalaisista oli ilmoittanut uskovansa kristinuskon opettamaan Jumalaan, mutta vuosikymmenen lopulla näin ilmoitti puolet kansalaisista. Kun vielä taloudellinen lamakausi jäi taakse, kirkolliskokous pystyi jälleen paneutumaan kirkon sisäisiin hankkeisiin. Kirkolliskokous oli 1990-luvun alussa varautunut selviytymistäisteluun, mutta muutamaa vuotta myöhemmin se saattoi keskittyä pohdiskelemaan liturgian ja opin kysymyksiä kirkon kannalta myönteisessä ilmapiiressä: uusi kristinoppi, jumalanpalvelusten kirja ja evankeliumikirja hyväksyttiin vuosituhaten vaihtuessa. Kokous kiinnitti huomiota myös vähemmistöjen palvelamiseen tehostamalla saamen- ja viittomakielisten kirkollisten tekstien laatimista.

Kirkolliskokous saattoi melko rauhassa uudistaa kirkollisia kirjoja 1990-luvun lopulla, mutta uuden vuosituhaten alkaessa se joutui jälleen julkisen keskustelun polttopisteeseen. Ruotsinkielisessä mediassa syntyi kiivas keskustelu Pyhän Hengen nimen ruotsinkielisestä kirjoitusasusta: Pyhän Hengen persoonallisuutta

korostanut maskuliinimuoto *den helige Ande* oli muuttunut kirkollisissa kirjoissa vähitellen ja osin vaiivikkaa muotoon *den heliga Anden*. Kiista ratkesi lopulta, kun kirkolliskokous päätti sallia myös perinteisen sanamuodon käyttämisen.

Kiistan synty paljasti tekijöitä, jotka näkyivät muutenkin ruotsinkielisten kirkollisten kirjojen käsittelyssä. Ensinnäkin yksittäisten henkilövalintojen merkitys oli hyvin suuri: kirkolliskokous antoi käytännössä päätösvallan ruotsinkielisestä Porvoon hiippakunnasta tuleville jäsenilleen, joiden yhteismäärä saattoi olla vain murto-osa komiteatyöhön osallistuneista henkilöistä. Siirtyminen asiantuntijakomiteasta kansanvaltaiseen päätöksentekokoelimeen tarkoittikin ruotsinkielisten kirjojen osalta päättäjäjoukon pientymistä. Samalla sattumanvaraisuus kasvoi.

Toiseksi kiistassa näkyi se, ettei kirkolliskokous voinut käytännössä vaikuttaa hyväksymänsä ruotsinkielisen *Bibel 2000* -raamatunkäännöksen sisältöön. Keskustelu, jota oli käyty suomenkielisen raamatunkäännöksen osalta valmistelu- ja päätöksentekovaiheessa, jouduttiin käymään jälkikäteen. Ruotsin ratkaisut vaikuttivat muutenkin kirkolliskokouksen työhön – esimerkiksi, kun kokous hyväksyi apokryfikirjojen suomenkielisen käännöksen vuonna 2007. Kirkolliskokous joutui rajaamaan kirjojen kokoelmaa käännöskomitean ehdotukseen verrattuna, jotta suomen- ja ruotsinkielinen kokoelma eivät eroaisi toisistaan.

Suomalaisten arvojen muutos ja kirkolliskokouksen vastaus siihen näkyivät erityisen selvästi keskustelussa avioliitosta. Vielä 1970-luvun lopulla kirkolliskokouksessa pohdittiin vakavasti, pitäisikö papeille antaa oikeus kieltäytyä vihkimästä eronneita uuteen avioliittoon. Edelleen 1980-luvulla kirkollisten toimitusten kirjaa uudistettaessa kirkolliskokous sisällytti mukaan riisutun avioliittoon vihkimisen kaavan. Sitä ei kuitenkaan enää suoraan yhdistetty eronneiden vihkimiseen, ja siihen lisättiin aiempaa enemmän kristillistä ainesta. Katekismuksesta 1990-luvun lopulla päätettäessä kirkolliskokouksen täysistunto jo lisäsi kuudennen käännöksen selitykseen uudelleenavoitumisen mahdollisuutta koskevia kohtia. Lopulta 2000-luvun alussa kirkolliskokouksessa ei uuteen kirkollisten toimitusten kirjaan vaadittu enää riisuttua vihkikaavaa. Kehityslinja kuvasti asennemuutosta: uuden vuosituhannen alkaessa enää muutama prosentti suomalaisista kielsi ehdottomasti avioeron oikeutuksen. Kirkolliskokouksenkin huomio siirtyi avioerosta vähitellen muihin parisuhdekysymyksiin.

Kirkolliskokous oli 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä keskellä samantapaista yleistä arvomurrosta kuin kirkolliskokouksuuudistuksen valmistelun aikaan 1960- ja 1970-luvun vaihteessa. Murros kosketti erityisesti seksuaalietiikkaa, ja se eteni hyvin nopeasti sen jälkeen, kun laki samaa sukupuolta olevien rekisteröidystä parisuhteesta oli astunut voimaan 2002. Noina vuosina kirkolliskokous pohti kirkon kantaa asiaan ja joutui tasapainoilemaan toisistaan etäännyneiden mielipidesuuntien välissä. Kirkolliskokoukseen kohdistuva ristipaine kasvoi suurimmilleen, kun lokakuussa 2010 juuri ennen ratkaisevaa äänestystä nousi kirkosta eroamisten aalto. Kirkolliskokous päättyi herkkään kompromissiratkaisuun: se antoi piispainkokoukselle tehtäväksi laatia toimintaohjeen parisuhteensa rekisteröidneiden pastoraaliseksi kohtaamiseksi. Päätös muistutti pitkälti Ruotsin kirkon toimintalinjaa vuonna 1994.

Arkkipiispa Kari Mäkinen avasi ensimmäistä kertaa kirkolliskokouksen syksyllä 2010. Tunnelma oli jännittynyt: kirkolliskokous valmistautui linjaamaan toimenpiteitä, joita samaa sukupuolta olevien rekisteröidyn parisuhteen katsottiin edellyttävän kirkolta. Kuva: Kirkkohallitus / Aarne Ormio.

Ärkebiskop Kari Mäkinen öppnade för första gången kyrkomötet hösten 2010. Stämningen var ansträngd. Kyrkomötet beredde sig på att besluta om åtgärder som registrerat partnerskap mellan personer av samma kön ansågs förutsätta av kyrkan. Foto: Kyrkostyrelsen / Aarne Ormio.

For the first time in his office, Archbishop Kari Mäkinen provided the opening greeting for the General Synod in autumn 2010. The atmosphere was charged, as the General Synod prepared to lay down the measures required from the Church concerning registered couples of the same gender. Photo: Church Council / Aarne Ormio.

Päätös syntyi yksinkertaisella ääntenenemmistöllä. Tilanne oli hyvin samanlainen kuin 1976, jolloin kirkolliskokous oli todennut, että pappisviran avaaminen naisille oli kirkon opin mukaan mahdollista. Kummassakaan tapauksessa asian takana ei ollut määräenemmistöä, mutta paine jonkinlaisen viestin antamiseksi oli niin kova, että kirkolliskokouksen johto tulkitsi määräenemmistövaatimuksen alan suppeaksi.

Kirkolliskokouosuudistuksen tavoitteena oli ollut yhteiskunnan muutoksiin nopeasti reagoiva päätöksentekojärjestelmä, mutta arvojen muutos merkitsikin samalla niiden polarisoitumista: kirkolliskokous joutui kiinnittämään huomionsa kompromissien etsimiseen ja sisäisen hajoamisen estämiseen. Sillä ei ollut enää 2000-luvulla aikaa saati riittävää yksimielisyyttä samanlaiseen kantaaottavaan toimintaan kuin 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa.

Lainsäädäntötyöstä taloudenpitoon ja toiminnallisiin strategioihin

Kirkon toimintaympäristö muuttui 1900-luvun loppupuolella ja 2000-luvun alussa nopeasti muutenkin kuin arvojen osalta. Kirkolliskokouksen oli kiinnitettävä jatkuvasti enemmän huomiota niin kirkon omaan talouteen kuin maailmantalouden heilahduksiin. Maan sisäinen muuttoliike lisäsi seurakuntien taloudellista eriarvoisuutta, johon kirkolliskokouksen oli puututtava tasaustoimin. Aiempaa liikkuvamman jäsenistön tavoittamiseksi oli puolestaan mietittävä toiminnallisia keinoja. Ongelmana oli, etteivät toiminnalliset visiot siirtyneet kovin helposti käytäntöön.

Kirkon keskusrahaston talousarviot kasvoivat voimakkaasti 1970- ja 1980-luvulla. Kirkolliskokous perusti kymmeniä kirkon yhteisiä virkoja. Kokouksen talousvaliokunta pyrki tosin rajoittamaan menojen paisumista ja toivoi pidemmän aikavälin toiminta- ja taloussuunnittelua. Nelivuotinen toiminta- ja taloussuunnitelma otettiin käyttöön 1980-luvulle tultaessa, mutta sen raamit eivät estäneet talousarvioiden paisumista. Viimein vuosikymmenen lopun nopean talouskasvun vuosina kirkko onnistui hillitsemään oman kokonaistaloutensa kasvua. Kääntöpuolena oli, ettei kirkolliskokous vielä tuolloin suostunut aloittamaan eläkerahastointia, joka olisi lisännyt seurakuntien menoja mutta vähentänyt myöhempää painetta eläkemaksuja kohtaan.

Kirkolliskokouksen linja oli johdonmukainen: se katsoi, että niin seurakuntien kuin kokonaiskirkon oli koottava veroja vain kunkin vuoden tarpeisiin. Näillä perusteilla kirkolliskokous kieltäytyi palauttamasta valtiolle sosiaalietuuksien verotuksen tuomia lisätuloja, mutta samoilla perusteilla se torjui itseltään mahdollisuuden ryhtyä kokoamaan rahastoja. Rahastointiajattelu sai sijaa vasta talousennusteiden synkentyessä. Taloudellisen laman vuodet osoittivat 1990-luvun alussa seurakuntien veropohjan haurauden. Erityisesti seurakuntien saamat yhteisöverotulot

osoittautuivat ailahteleviksi. Kun työttömien määrä nelinkertaistui, yhteisöverotulojen ohella myös seurakuntalaisilta koottavan kirkollisveron määrän pelättiin romahtavan ja saattavan seurakuntien sekä kirkon keskusrahaston talouden vaikeuksiin. Aiempien vuosien eläminen kädestä suuhun ei enää lamakokemusten jälkeen käynyt laatuun, ja niin voimakkaan rahastoinnin alkuvaihe ajoittui samaan aikaan leikkausten kanssa. Suurista peloista huolimatta kirkko selvisi 1990-luvusta kuitenkin taloudellisesti melko vähäisin vaurioin.

Myös eläkerahastointi pääsi vauhtiin keskellä lamaa 1991. Sijoitusten myötä kokonaiskirkon talous, johon jo ennestään vaikutti suhdanneherkkä yhteisöverosuus, tuli entistäkin riippuvammaksi yritysten menestyksestä. Tässä tilanteessa sijoitustoiminnan eettisyys nousi tärkeäksi puheenaiheeksi. Vuonna 1999 valmistuivat ohjeet eettisestä sijoittamisesta ja kahdeksan vuotta myöhemmin uudet vastuullisen sijoittamisen ohjeet, jotka oli osittain laadittu yhdessä Ruotsin kirkon kanssa. Sijoituskohteiden valikoinnin ohella oli määrä pyrkiä vaikuttamaan yritysten toimintaan. Myös huoli ilmastonmuutoksesta voimistui, ja kirkolliskokous pani 2000-luvulla alulle kirkon ilmasto-ohjelman valmistelun.

Vuodesta 2008 lähtien talouden kriisit veivät jälleen yleisesti huomiota pois maailmanlaajuisista ongelmista omaan kansallisvaltioon ja henkilökohtaiseen toimeentuloon. Jossain määrin samaa muutosta oli nähtävissä myös kirkolliskokouksen keskusteluissa. Lukuisien yhteiskunnallisten toimintamuotojen sijasta tapetille oli uudelleen nousemassa henkilökohtainen pelastussanoma. Edustajat alkoivat vaatia kirkolta uutta missionaarisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa. Sen sijaan ulkolähetys säilyi läpi tutkimuskauden kirkolliskokouksen näkökulmasta melko etäisenä aihealueena. Kirkossa oli useita virallisia, luonteeltaan itsenäisiä lähetyjärjestöjä, ja lähetystyötä koskevat linjaukset tehtiinkin pääosin muualla kuin kirkolliskokouksessa.

Tutkimuskauden kuluessa koko ajan kasvava osa kokonaiskirkon taloudesta siirtyi kirkolliskokouksen suoran päätösvallan ulkopuolelle. Aivan sama muutos koski valtiontalouden osalta Suomen eduskuntaa. Eläkejärjestelmää kehitettäessä kirkolliskokouksen tehtävänä oli ennen kaikkea seurata tilannetta ja tukea kirkkohallituksen toteuttamaa uudistustyötä. Lisäksi kirkolliskokous teki tärkeitä ja vaikeita päätöksiä tietyissä käännekohtissa. Kirkon ja valtion taloussuhteet, joissa kirkolliskokous oli ollut 1980-luvulla ratkaisijan paikalla, siirtyivät kirkkohallituksen hoitoon.

Kirkolliskokous siirtyi erinäisissä hallinnollisissa ratkaisuissa 1990- ja 2000-luvulla vähitellen kohti puitelainsäädäntöä, ja samaa ajattelutapaa näkyi muillakin tehtäväaloilla. Kirkon taloudesta päättäessään kirkolliskokous ei enää puuttunut yksittäisten virkojen kaltaisiin yksityiskohtiin, mutta samaan aikaan työjärjestysmuutoksin lisättiin edustajien mahdollisuuksia saada tietoja ja keskustella periaatteellisesti kokonaiskirkon taloudesta. Ajatus puitelainsäädännöstä näkyi myös jumalanpalvelusuudistuksessa: jumalanpalvelusta koskevaa päätösvaltaa siirtyi kirkolliskokoukselta paikallisseurakuntaan. Muutos liittyi kirkolliskokouksen it-

seymmärrykseen. Kirkolliskokous oli 1980-luvulla kirkkolain kokonaisuudistus-hankkeen aikaan mieltänyt itsensä lainsäädäntöelimeksi, joka oli käsitellyt myös jumalanpalvelusjärjestystä asetustasoisena säännöstönä. Sen sijaan 1990-luvulla voimistui toiminnallisuuden ja kirkon käytännön elämän korostus.

Kirkolliskokouksen toiminnallinen kiinnostus lisääntyi yllättäen samaan aikaan, kun vastuu kokonaiskirkon toiminnan ohjaamisesta siirtyi kirkolliskokoukselta kirkkohallitukselle 1994. Lama pakotti kyseenalaistamaan aiemmat toimintatavat ja miettimään toimintamuotojen tärkeysjärjestystä. Sitä paitsi kirkon toimikuntien ja keskusten muuttaminen kirkkohallituksen yksiköiksi toi nämä elimet huomattavasti aiempaa lähemmäksi kirkolliskokousta. Kirkolliskokouksen huomio siirtyi yhä enemmän toiminnan sääntelystä toiminnan sisältöön. Strategiatyö ja tulevaisuuden visiointi voimistuivat selvästi 2000-luvun alkaessa.

Samaan aikaan maan sisäinen muuttoliike saavutti huippunsa, ja seurakuntien taloudellinen eriarvoisuus kasvoi. Kirkolliskokous teki vuoteen 2005 mennessä merkittäviä taloutta koskevia tasauspäätöksiä, eikä havaittavissa ollut samanlaista pohjoisen ja etelän vastakkainasettelua kuin joskus aiempina vuosikymmeninä. Yhteinen huoli seurakuntien taloudesta sai edustajat tinkimään kotiseurakuntansa eduista. Toisaalta sama huoli sai kirkolliskokouksen ja kirkkohallituksen katsomaan seurakuntarakennetta lähinnä talouden ja hallinnon näkökulmista. Päämääränä näyttäytyivät seurakuntaliitokset. Vasta vuosikymmenen puolivälissä alettiin pohtia seurakuntaliitosten vaikutusta hengelliseen elämään ja seurakuntaidentiteettiin.

Kirkolliskokous puhui 2000-luvulla visioista enemmän kuin koskaan aiemmin ja hahmotteli tulevaisuudenkuvia ihmisläheisestä seurakunnasta. Käytännön aikaansaannokset olivat kuitenkin taloudellisia tehostamistoimia, joihin lama-aika oli opettanut. Lukuisat toiminnalliset aloitteet ja mietinnöt sekä täysistunnossa käydyt strategiakeskustelut johtivat vain melko harvoin muutoksiin varsinaisissa rakenteissa. Visiot eivät helposti muuttuneet säännöksiksi. Silti ne osoittivat omalta osaltaan, että uudistettu kirkolliskokous oli siirtynyt osaksi kirkon arkea – pohtimaan seurakuntien jokapäiväistä toimintaa ja seurakuntalaisten kohtaamista. Hidas eteneminen ja kompromissien tavoittelu kertoivat myös siitä, että kirkolliskokous halusi varjella kirkon ykseyttä. Erimielisyyksien keskelläkin kirkon ylin päätöksentekoaikoina oli yhdessä rukoileva ja veisaava kokous.

KYRKOMÖTET I DEN EVANGELISK-LUTHERSKA KYRKAN I FINLAND 1974–2011

Kyrkomötet, det högsta beslutande organet i den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, samlades från och med år 1876 i Åbo först med tio års och sedan med fem års mellanrum. Kyrkomötet beslöt självständigt om de kyrkliga böckerna och hade ensamrätt att ge förslag rörande kyrkolagen. Statsmakten kunde enbart godkänna eller förkasta dessa förslag, och de statliga organen hade ingen initiativrätt i kyrkomötet. År 1944 förstärktes kyrkans egen centralförvaltning avsevärt när kyrkostyrelsen och det förstärkta biskopsmöte som bildades kring biskoparna inledde sin verksamhet. Det förstärkta biskopsmötet skötte vissa av kyrkomötets uppgifter mellan kyrkomötena. Trots det var man tvungen att sammankalla extraordinarie kyrkomöten med jämna mellanrum vid sidan av de ordinarie kyrkomötena.

Beslutssystemet enligt den dåvarande modellen var inte längre tillfredsställande i 1960-talets Finland. De flesta ansåg att besluten om kyrkan fattades för långsamt när det statliga beslutsfattandet samtidigt blev allt snabbare. I slutet av 1960-talet och i början av det följande årtiondet hade kyrkomötet redan omkring 140 medlemmar. Mötet hade vuxit sig för stort, och valet av lekmannaombud som förrättades genom majoritetsval i varje prosteri motsvarade inte principen om representativitet tillräckligt väl. Kyrkomötet 1968, som sammanträdde i en omvälvande, världsomspännande brytningstid, var förutseende och inledde bland annat ett omfattande projekt för att reformera kyrkans centralförvaltning.

År 1974 inledde det förnyade kyrkomötet, som sammanträdde två gånger om året, sin verksamhet. Organet var mindre än tidigare med 108 lekmannaombud, präster och biskopar som medlemmar. Avhandlingen *Kansankirkko ristipaineessa* (Folkkyrkan i korsdrag) sätter ombuden åren 1974–2011 under lupp och utreder vilka kyrkomötets medlemmar var, hur de valdes och vad de gjorde. Vilka av dem hade mest makt och hurudana grupperingar har kunnat skönjas i kyrkomötets arbete? När dessa frågor utretts har de viktigaste källorna varit kyrkomötenas tryckta protokoll med bilagor och i viss mån även kommittéernas och utskottens otryckta handlingar. Avhandlingen betraktar också helheten – kyrkomötet i relation till kyrkan, affärsvärlden, lagstiftningen som helhet, den teologiska diskussionen och massmedierna. Den ser också på hur förhoppningarna på kyrkomötesreformen uppfylldes. Framskred kyrkomötet så långsamt eller så snabbt som olika iakttagare ansett?

Mera demokrati

I samband med kyrkomötesreformen 1974 försökte man i enlighet med den tidens allmänna ideal stärka både effektiviteten och demokratin i kyrkans förvaltning. Förstärkta biskopsmötet där biskoparna hade en central maktposition avskaffades, och en del av dess uppgifter överfördes till det lekmannadominerade kyrkomötet. Det förnyade kyrkomötet var otvetydigt kyrkans högsta beslutande organ som skulle ha förmågan att fatta snabba beslut och ta ställning i aktuella frågor. Centralförvaltningens övriga viktigaste organ var den utvidgade kyrkostyrelsen och biskopsmötet som bestod av biskoparna, fältbiskopen och en assessor från varje domkapitel.

Det förnyade kyrkomötet beslutade liksom tidigare om de kyrkliga böckerna och hade ensamrätt att lägga fram förslag till ändringar i kyrkolagen. En ny uppgift var att besluta om hela kyrkans ekonomi och styra dess verksamhet. Dessutom fick kyrkomötet en allmän behörighet att behandla frågor som gällde tro och lära. Godkännandet av förslag till kyrkolag och ärenden som rörde kyrkliga böcker, tro och lära förutsatte liksom tidigare tre fjärdedelars kvalificerad majoritet. Kyrkomötet fick fler uppgifter, men samtidigt blev organet genom den tätare mötestakten en del av kyrkans vardag. Kyrkostyrelsen, biskopsmötet, kommittéer som tillsatts av kyrkomötet, stiftens stiftsmöten och kyrkomötets ombud hade initiativrätt i kyrkomötet.

Med fyra års mellanrum valdes 32 prästombud och 64 lekmannaombud i stiftet. I demokratisk anda infördes ett proportionellt valsätt som alternativ till majoritetsval i valet av lekmannaombud – dock utan kandidatuppställning. I praktiken skedde valförberedelserna alltmer bakom kulisserna och valet kritiserades för hemlighetsmakeri. Lekmannaombuden var fortsättningsvis till största delen högt utbildade tjänstemän, varav en mycket stor andel inom undervisningssektorn. Prästombuden hörde till prästerskapets ledande skikt. Närmare hälften av alla kyrkomötesombud hade en bakgrund inom någon väckelserörelse.

Efterhand blev yrkesfördelningen bland ombuden mångsidigare. Särskilt den ekonomiska recessionen i början av 1990-talet ledde till mera dynamiska val av ombud. I valet av lekmannaombud klarade sig den privata sektorns representanter bättre än tidigare, och i valet av prästombud blev kyrkoherdarna tvungna att ge vika för präster med särskilda uppgifter. Fram till slutet av den undersökta perioden var ändå det typiska lekmannaombudet en person i ledande ställning inom den offentliga sektorn.

Diskussionen om att öppna upp prästämbetet för kvinnor var livlig på 1970- och 1980-talen, vilket också avspeglades i kyrkomötesvalen. Andelen kvinnliga ombud steg kraftigt men deras auktoritet var till en början svag. Från och med år 1982 valdes regelbundet en kvinna till vice ordförande för kyrkomötet. Också i övrigt fick kvinnorna efterhand synligare uppgifter än tidigare i kyrkans centralförvaltning, bland annat genom könskvotering. Däremot började kvinnornas andel

av kyrkomötets ombud minska på 1990-talet, då valen inte längre förknippades med något principiellt mål som gällde kvinnornas ställning. Dessutom blev det svårare att koncentrera rösterna när antalet kvinnliga kandidater ökade.

Kirkolliskokouksen naisedustajien määrä kasvoi voimakkaasti 1970- ja 1980-luvulla, ja he koontuivat 1980-luvulle asti säännöllisesti omiin neuvotteluihinsa. Kuvassa naisedustajat syksyllä 1981. Kuva: Kirkolliskokouksen kuvakokoelma / Arvo Salminen.

Antalet kvinnliga kyrkomötesombud ökade kraftigt under 1970- och 1980-talen, och fram till 1980-talet samlades de regelbundet till egna möten. På bilden de kvinnliga ombuden hösten 1981. Foto: Kyrkomötets bildsamling / Arvo Salminen.

The number of female representatives at the General Synod increased dramatically during the 1970s and 1980s, and until the 1980s, they also regularly met at separate meetings of their own. This photo shows female representatives in autumn 1981. Photo: Photo collection of the General Synod / Arvo Salminen.

På samma sätt gick det också när det gällde unga vuxna. Under 2000-talet gjordes mycket för att få dem invalda samtidigt som undersökningar och kyrkans medlemsstatistik visade att under 30-åringarnas band till kyrkan påtagligt försvagats. Det ökande antalet unga kandidater gjorde det ändå i praktiken svårare för dem att bli invalda i kyrkomötet. I stället steg lekmannaombudens genomsnittsålder klart under 2000-talet, vilket speglade kyrkans åldrande medlemskår. På församlingsnivå lyckades kyrkomötet öka de ungas möjligheter att delta i beslutsfattandet genom att år 2007 godkänna en sänkning av rösträttsåldern i församlingsval till 16 år.

Kyrkomötet följde internationella förebilder såsom Svenska kyrkans beslut från 1999. I det finländska samhället, där man samtidigt diskuterade en sänkning av rösträttsåldern i kommunalval till 16 år, var kyrkomötet däremot en föregångare.

I valet av lekmannaombud övergick man helt och hållet till ett proportionellt valsätt år 1986, och i valet av prästombud tio år senare. Valbestämmelserna utgick inte längre från att man regionalt med så brett samförstånd som möjligt valde betrodda representanter för kyrkan. Det väsentliga blev i stället att trygga ett rättvist antal platser för olika åsiktsgrupperingar. Valbestämmelserna förändrades snabbare än attityderna. Kandidatlistorna som sammanstälts på regional eller partipolitisk grund var lösa och upprätthöll traditionen av personal trots att den inte passade ihop med det proportionella valsättet. Kandidatlistornas svaga ideologiska bindning var också en viktig orsak till att inga fasta ombudsgrupper bildades inom kyrkomötet. Ombuden samarbetade och deltog i förhandlingar främst med andra ombud som valts från samma stift.

Situationen började långsamt förändras under 1990-talet och 2000-talet, då klart kyrkopolitiska kandidatlistor blev vanligare. Listorna hade detaljerade målsättningar som ombuden tillsammans försökte genomföra också i kyrkomötet. Valmansföreningar med entydiga program fick mest synlighet i valen. Förändringen avspeglade sig i kyrkomötets diskussionsklimat. I denna värderingarnas brytningstid började kyrkomötet, som tidigare varit rätt enhetligt och kompromissökande, polariseras. Idealbilden av det oberoende ombudet började samtidigt ge vika, en idealbild som i kyrkomötet till skillnad från riksdagen överlevt länge också i praktiken. Allt oftare räknade man med att ett kyrkomötesombud representerade sin stödgrupp.

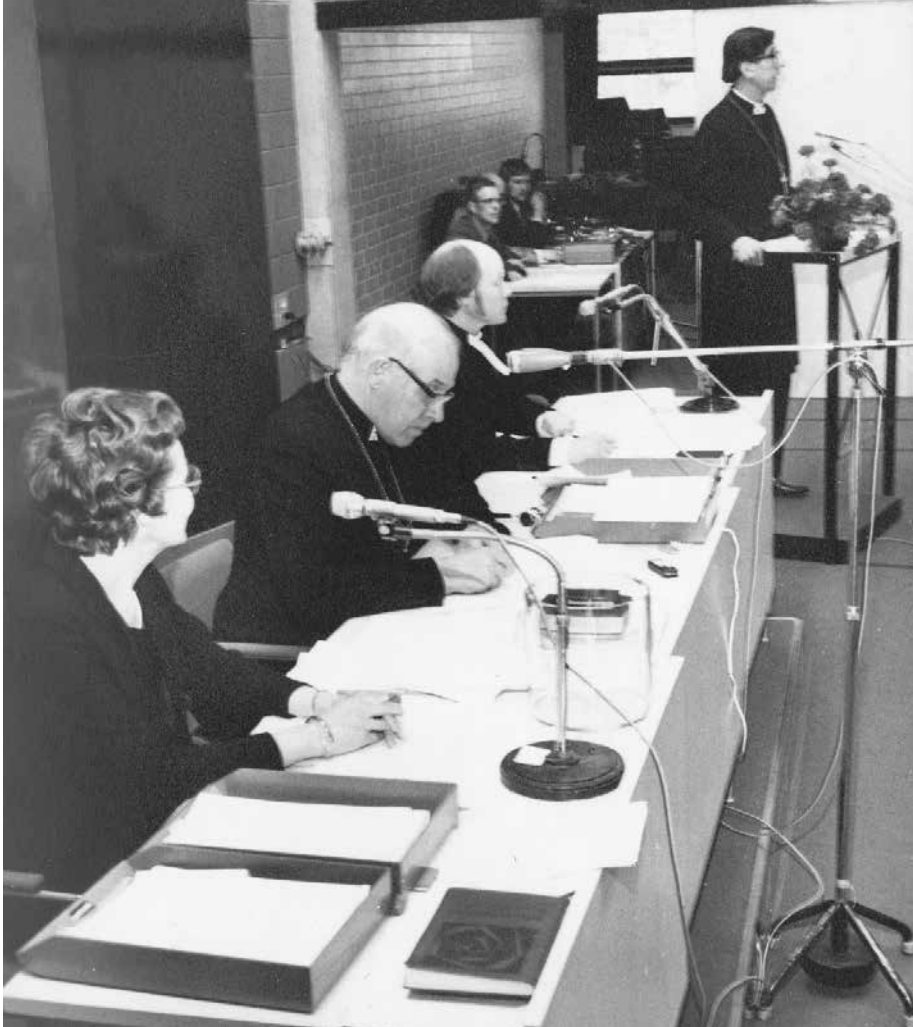
Även om valet av kyrkomötets lekmannaombud i grunden inte var partipolitiskt till sin natur etablerade sig Samlingspartiet, Centern och efterhand också Socialdemokraterna i kandidatuppställningen. Av den orsaken avspeglades det politiska fältets förändringar långsamt i kyrkomötet. Genom hela den undersökta perioden fanns nationellt betydande partier utan anhängare i kyrkomötet: Folkdemokraterna i början och Sannfinländarna i slutet av perioden. Partifördelningen bland lekmannaombuden var utpräglat borgerlig. Utgående från en enkät bland ombuden år 2011 motsvarade prästombudens partipreferenser befolkningens genomsnitt betydligt bättre än lekmannaombudens partipreferenser. Prästkvoten, som tidvis ansetts vara en ”odemokratisk” komponent i kyrkomötet, säkerställde att de församlingsmedlemmar som röstat på vissa partier i valen var representerade.

År 2011 meddelade cirka hälften av ombuden att de åtminstone löst tillhörde någon väckelserörelse. Andelen var mycket lik den år 1974, men de ombud som tillhörde väckelserörelser var inte längre lika tydligt koncentrerade till vissa traditionella geografiska områden. I början höll sig väckelserörelsernas lekmannaombud från norr framme såväl med initiativ till kyrkomötet som i debatterna i plenum. Efterhand förflyttades tyngdpunkten i initiativ och debatter söderut. Bestämmelser i kyrkolagen som utgick från landsbygdens perspektiv orsakade

problem framför allt i de stora städerna i söder, vilket ledde till ständiga initiativ. De kandidatlistor som sammanstälts med utpräglat kyrkopolitiska målsättningar koncentrerades också till södra Finland, varför de kyrkliga frontlinjerna började ta form där.

Strävan efter att stärka demokratin kom till uttryck i kyrkomötesreformen 1974 också genom att antalet officiella ombud minskades. Särskilt de officiella juristmedlemmarna blev färre. Kvar blev ombuden valda av Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen, som förblev mycket inflytelserika ända in på 1980-talet. Därmed påverkades kyrkolagens innehåll synligast av personer som inte hade rätt att verka som riksdagsledamöter. Efterhand fick kyrkans förvaltning ändå fler drag av Montesquieus maktodelningsprinciper. Ett steg i förändringsprocessen var att de ombud som valdes av de högsta domstolarna år 1996 försvann ur sammansättningen på domstolarnas eget initiativ. I kyrkomötets prioriteringsordning fick strävan efter en tydlig maktodelning ändå ge vika för minoriteternas rättigheter. Sammansättningen utökades med ett sameombud som från och med år 2000 valdes av sametinget till medlem av kyrkomötet.

Biskoparna, fältbiskopen och en representant vald av statsrådet förblev officiella ombud under hela den undersökta perioden. Den sistnämndas betydelse växte från och med 1980-talet samtidigt som flera andra band mellan kyrkan och statsmakten brast. Biskoparna å sin sida var under åren efter kyrkomötesreformen betydande maktutövare på mötet, så att kyrkomötet till sitt arbetssätt fortsättningsvis påminde om ett ”utvidgat biskopsmöte”. Ärkebiskopen var kyrkomötets ordförande och de övriga biskoparna ledde de flesta av utskotten. Andelen ombud valda genom val ökade sedermera långsamt i utskottens ledning. Trots att också utskottens sammansättning efterhand blev mångsidigare utgjorde prästerna majoriteten i de utskott som beredde de mest betydelsefulla kyrkliga reformerna under hela den undersökta perioden.

Kirkolliskokouksen puheenjohtaja, arkkipiispa Martti Simojoki ja puhujakorokkeella oleva Mikkelin piispa Osmo Alaja puolustivat kirkolliskokouksuudistuksen jälkeisinä vuosina kirkon episkopaalista luonnetta. Hiippakuntien piispat olivatkin tuohon aikaan ehdottomia vallankäyttäjiä kirkolliskokouksessa. Simojoen vierellä kirkolliskokouksen sihteeri Sinikka Pylkkänen ja notaari, arkkipiispan sihteeri Jouko Martikainen. Kuva: Kirkolliskokouksen kuvakokoelma / Arvo Salminen.

Kyrkomötets ordförande, ärkebiskop Martti Simojoki, och biskopen i S:t Michel Osmo Alaja (på talarpodiet) försvarade kyrkans episkopala karaktär under åren efter kyrkomötesreformen. Stiftens biskopar var på den tiden absoluta maktutövare i kyrkomötet. Bredvid Simojoki kyrkomötets sekreterare Sinikka Pylkkänen och notarien, ärkebiskopens sekreterare Jouko Martikainen. Foto: Kyrkomötets bildsamling / Arvo Salminen.

The Chairman of the General Synod, Archbishop Martti Simojoki, and the Bishop of Mikkeli Osmo Alaja, standing at the podium, defended the episcopal structure of the Church in the years following the reform of the General Synod. The diocesan bishops wielded most of the power at the General Synod at that time. Next to Simojoki, Secretary of the General Synod Sinikka Pylkkänen and Notary, Secretary to the Archbishop Jouko Martikainen. Photo: Photo collection of the General Synod / Arvo Salminen.

Varken biskoparnas självskrivna medlemskap eller prästkvalen på 32 medlemmar ifrågasattes någonsin särskilt kraftigt. Tvärtom konstaterade den kyrkoordningskommitté som arbetade i slutet av 1970-talet att såväl församlingsmedlemmarnas representation som tjänsteinnehavarnas närvaro skulle tryggas på alla förvaltningsnivåer. Uppmärksamheten fokuserades under 1970-talet alltmer på kyrkans mest grundläggande väsen och uppgift. En atmosfär som var alltmer positiv till kyrka och religiositet möjliggjorde perspektivförändringen. Utvecklingen gick i motsatt riktning jämfört med Sverige, där kyrkomötet samtidigt knöt mycket närmare band med det politiska fältet än i Finland. Å andra sidan tjänade det lutherska kyrkomötet i Finland som förebild vid utformningen av det norska kyrkomötet som inledde sin verksamhet år 1984.

Under åren efter kyrkomötesreformen lade de officiella ombuden överlagset oftast fram ändringsförslag i plenum. Endast i snitt vart sjunde av dessa förkastades, vilket vittnar om de officiella ombudens auktoritet. Plenums betydelse i kyrkomötets beslutsfattande återspeglas i sin tur av att också cirka hälften av lekmanombudens ändringsförslag godkändes. Även om biskoparna hade en anseelig makt i plenum släpade utvecklingen av stiftens verksamhet efter och biskopsmötets auktoritet vacklade. Situationen i stiftet förbättrades när kyrkomötet inrättade nya tjänster. Däremot började biskopsmötet efterhand framträda som stiftsnivåns intressebevakare, vilket ledde till att kyrkomötet förhöll sig tvivlande till de teologiska motiveringar som biskopsmötet framförde.

Under den undersökta periodens sista år förbättrades biskopsmötets resurser och kyrkomötet följde biskopsmötets linje i de väsentligaste frågorna. Däremot ledde den stiftsöverskridande nya gruppverksamheten och de nya värderingarna som ifrågasatte auktoriteter till att de enskilda biskoparna förlorade en del av den makt de haft i början. Det var paradoxalt att den konstitutiva ämbetsynen samtidigt etablerades i den kyrkliga diskussionen och att man teologiskt började framhäva kyrkans särskilda ämbete.

Kyrkomötets arbetssätt etablerades särskilt från och med 1980-talet. Liksom allmänt i de europeiska parlamenten fick utskotten mera makt. Ombudens iver och behov av att föreslå ändringar minskade tydligt. I och med grundlagsreformen i början av 2000-talet övergick Finlands statliga beslutsfattande på ett avgörande sätt till parlamentarismen. Också inom kyrkan märktes en förändring: Kyrkostyrelsens ställning framhävdes på samma sätt som statsrådets roll för staten, men samtidigt skärptes den parlamentariska kontrollen över båda organen. Med riksdagen som förebild infördes verktyg i kyrkomötets arbetsordning som förbättrade ombudens informationstillgång och påverkningsmöjligheter redan under beredningsskedet.

Också kyrkomötets makt förstärktes indirekt genom att kyrkostyrelsen fick bättre möjligheter att bereda och verkställa, även om man i kyrkomötet tidvis kritiserade kyrkostyrelsen för alltför självständig maktutövning. Också i kyrkomötets arbete fick ekklesiastikråden en mer framträdande roll än tidigare. Trots att de endast hade närvaro- och yttranderätt i kyrkomötet övertog de åtminstone

i någon mån biskoparnas roll som kyrkans främsta tjänsteinnehavare. Så skedde efter att ecklesiastikråden i kyrkostyrelsens plenum gjorts till föredragande i stället för beslutsfattare och beslutanderätten koncentrerats till de förtroendevalda.

Särskilt under recessionsåren i början av 1990-talet växte viljan inom kyrkomötet att effektivera kyrkans förvaltning med stats- och kommunalförvaltningen som förebild. Lekmannaombuden gick inte med på att minska representativiteten och kyrkomötet gick därmed miste om ett sätt att effektivera förvaltningen. Däremot var lekmännen i allmänhet mycket villiga att effektivera förvaltningen genom att avskaffa bestämmelser om underställning och genom att överföra beslutanderätt till de lokala församlingarna. Kyrkans arbetstagare understödde ändå inte denna åtgärd. De olika parterna var bara beredda att effektivera förvaltningen genom åtgärder som hade ökat den egna makten eller åtminstone upprätthållit den. När recessionen dessutom var över visade sig förändringarna svåra att genomföra. Så småningom lyckades kyrkomötet överföra beslutanderätt till den lokala nivån. Samtidigt ändrades bestämmelser som ursprungligen planerats för församlingsförvaltningen i landsbygdssamhället långsamt och mödosamt för att passa stora stadsförsamlingar.

Fram till tidigt 2000-tal kunde man säga att kyrkomötet i sin verksamhet utgjorde en miniatyr av folket. I många uppmärksammade avgöranden skiljde sig mötets åsiktsfördelning inte väsentligt från hela befolkningens. I den meningen fungerade den representativitet som eftersträvades i kyrkomötesreformen. Under det nya årtusendets första årtionde började situationen ändå förändras: åsikterna bland majoriteten av befolkningen gled snabbt isär från de aktiva församlingsmedlemmarnas ståndpunkter särskilt på temat sexuaetik. Den centrala frågan var hur kyrkomötet skulle lyckas reagera på ett alltmer pluralistiskt samhälle.

Kyrkomötet i ett pluralistiskt samhälle

När kyrkomötesreformen planerades i slutet av 1960-talet och början av 1970-talet höll samhällsstrukturerna och värderingarna på att förändras snabbt. Genom att öka kyrkomötets sammanträdestakt hoppades kyrkans beslutsfattare kunna anpassa sig till förändringarna. På den tiden antingen genomförde eller påbörjade de sista kyrkomötena av gammal modell flera omfattande reformprojekt, men i och med kyrkomötesreformen övergick man till kontinuerligt reformarbete i små steg. Det innebar att kyrkomötets förslag till ändringar i kyrkolagen belastade den statliga lagstiftningsapparaten och stötte på hinder. Å andra sidan visade sig också kyrkomötets nya sammanträdestakt vara för långsam för statsmaktens behov av utlåtanden. Uppgiften att ge utlåtanden överfördes efterhand till kyrkostyrelsen. Den kunde reagera snabbt, men kyrkomötet blev utanför många statliga lagstiftningsprojekt som var viktiga för kyrkan.

Också när kyrkomötets arbete snabbades upp fördröjdes förändringstakten av kravet på tre fjärdedels kvalificerad majoritet. Särskilt åren 1976 och 1984 när framställningarna om att öppna prästämbetet för kvinnor föll anklagades kyrkomötet i pressen för konservatism. Det faktum att kyrkomötesombudens röstningsbeteende i stor utsträckning påminde om hela befolkningens åsiktsfördelning hamnade i skymundan. Längre in i den undersökta perioden gjorde övergången till proportionellt valsätt i kyrkomötesvalen beslutsfattandet långsammare. Till exempel var det positiva beslutet om kvinnliga präster år 1986 i mångt och mycket möjligt till följd av att majoritetsval fortfarande tillämpades i valet av prästombud. I de flesta stiftens intogs prästombudsplatserna av den majoritet som understödde att prästämbetet öppnades för kvinnor.

Med det proportionella valsättet började olika åsiktsgrupperingar som ofta stod rätt långt ifrån varandra göra sina röster hörda. Det blev svårare att uppnå tillräcklig enighet. Under den undersökta periodens sista år påverkades kyrkan också av polariseringsutvecklingen i de västerländska kyrkorna, det finländska samhället och det politiska landskapet som delvis var en följd av den ekonomiska krisen år 2008. I många beslut om att låta ett ärende förfalla syns det också att lagstiftningsprocessen blivit alltmer komplicerad. Det utvidgade området för statlig lagstiftning och kyrkomötets egna avgöranden begränsade kyrkomötets svängrum trots att banden mellan kyrkan och staten formellt blev lösare. Under 2000-talet kunde kyrkomötet inte bearbeta lagförslagen lika fritt som på 1970-talet, då det i många avseenden var både beredningsorganisation och beslutsorgan. Under 2000-talet låg beredningen i kyrkostyrelsens händer, och missnöje med någon del av förslaget kunde leda till att hela förslaget förkastades i stället för att bearbetas.

Åren när kyrkomötesreformen planerades i slutet av 1960-talet och början av 1970-talet var en tid av vänsterradikalism. Kyrkomötet fick anpassa sig till många förändringar som var otrevliga för kyrkan, och ännu när det förnyade kyrkomötet inledde sitt arbete våren 1974 såg framtiden mycket osäker ut. Vid den tiden visade kyrkomötets diskussioner och ställningstaganden ändå att ett nytt skede hade börjat. Kyrkomötet var inte längre berett att ge upp på samma sätt som några år tidigare. Kyrkomötet uppnådde också resultat till exempel när det gällde försvaret av religionsundervisningens ställning i skolorna. När det allmänna attitydklimatet förändrades i slutet av 1970-talet minskade efterhand behovet av strikt gränsdragning gentemot det övriga samhället, och samtidigt fick kyrkan utrymme att framhäva sin autonomi. I slutet av 1970-talet och i början av 1980-talet fungerade kyrkomötet aktivt och utifrån kyrkans egna utgångspunkter som ett slags folkets samvete.

I folkkyrkan försökte kyrkomötet kombinera bredd med konfessionalitet. På denna grund byggdes det folkkyrkliga program som kyrkoordningskommittén utarbetade i slutet av 1970-talet. Samma sätt att tänka präglade också beslutet om kvinnliga präster år 1986. Som viljeyttring inkluderade kyrkomötet en kläm som skulle trygga handlingsfriheten inom kyrkan för dem som motsatte sig be-

slutet. Trots att klämman inte var juridisk till sin natur fick den tyngd och blev svårare att tolka på grund av de förbehåll som dess motståndare framförde under diskussionens gång. På samma sätt hamnade kyrkomötet senare i paradoxala situationer då det framhävde betydelsen av medlemskapet i kyrkan och samtidigt minskade medlemmarnas skyldigheter. Det visade sig vara svårt att höja tröskeln för utträde ur kyrkan och samtidigt underlätta inträdet.

Redan i samband med att kyrkomötet grundades på 1800-talet hade målet varit att minska kyrkans beroende av statsmakten. Vid samma tid som kyrkomötesreformen planerades i slutet av 1960-talet och början av 1970-talet förekom åter högljudda krav på att minska banden mellan kyrkan och staten. När förändringstrycket steg utredde Finlands lutherska kyrka mångsidigt sitt förhållande till staten. I Sverige ledde förslagen till förändringar i förhållandet mellan kyrka och stat inte till några snabba åtgärder, och så gick det också sedermera i Finland. Även om staten också i Finland inledde en utredning om saken dämpades diskussionen efterhand under 1970-talet när den politiska radikalismen minskade och den allmänna stämningen blev mera positiv gentemot kyrkan.

I den nya situationen hade kyrkomötesombuden ännu mindre lust än tidigare att avstå från banden mellan kyrka och stat. För kyrkomötets praktiska beslut innebar den nya tiden ändå inte någon minskad självständighet. Tvärtom bedömde kyrkomötet sin ställning som så stark att man år 1982 vågade fatta beslut i strid med finansministeriets och arbetsmarknadsorganisationernas vilja. Kyrkomötet föreslog till exempel att trettondagen och Kristi himmelfärdsdag, som det extraordinarie kyrkomötet år 1971 gått med på att flytta till lördagen, åter skulle firas på samma dagar som tidigare. Stödet från det parlamentariska systemet och de nya personliga kontakterna till rikets regering – särskilt Svenska folkpartiets ministrars verksamhet i undervisningsministeriet under 1980-talet – var viktiga stöttepelare för kyrkomötet. På så sätt kunde den nära relationen mellan kyrkan och staten i vissa situationer stärka kyrkans oavhängighet.

Den ekonomiska recessionen påskyndade upplösningen av banden mellan kyrkan och staten i början av 1990-talet. År 1994 trädde totalreformen av kyrkolagen i kraft. Kyrkoordningen och valordningen för kyrkan skiljdes åt från kyrkolagen, och kyrkomötet fick rätt att självständigt besluta om dem. Samtidigt öppnade reformen för genomförandet av många förändringskrav som sjudit under ytan. Det svenska principbeslutet år 1995 om att skilja kyrkan från staten från och med början av år 2000 satte också fart på debatten. Även i Finland godkände kyrkomötet slutligen i snabb takt de förändringar som överförde underhållet av domkapiteln, som varit statens uppgift sedan reformationstiden, till kyrkan år 1997 och utnämningen av biskopar år 2000. Kyrkomötet följde det program som kyrkoordningskommittén utarbetat. Enligt programmet skulle kyrkan eftersträva en så omfattande oavhängighet från staten som möjligt och starkare än tidigare identifiera sig med den världsvida kyrkan.

Från 1970-talet till 1990-talet behandlade kyrkomötet betydelsefulla ekumeniska dokument. När besluten bereddes var målet inom kyrkans centralförvaltning teologisk precision. Kyrkomötet följde upp beredningen och lyssnade särskilt på ärkebiskoparna. År 1977 beslutade kyrkomötet under ledning av ärkebiskop Martti Simojoki att inte underteckna Leuenbergdeklarationen. Bakgrunden var en oro över kyrkans lutherska identitet och en vilja att följa samma linje som de närmaste nordiska systerkyrkorna. I kyrkomötets diskussioner förekom också nationell oro över kyrkans finländska identitet.

Vid sidan av ekumeniken var fredsfrågan och rasförtrycket i Sydafrika aktuella internationella teman på 1980-talet. Sovjetunionens begynnande öppning utåt och slutligen det socialistiska systemets sönderfall gav kyrkomötet utrymme att fritt behandla hjälpbehovet bland de kristna i Östeuropa. Det ökande svängrummet ledde till att kyrkomötet diskuterade internationellt ansvar särskilt mycket under den mandatperiod som började år 1988, alltså internationellt sett relativt sent. Majoritetskyrkans beslutsfattare ville inte testa gränserna i Finlands officiella, försiktiga utrikespolitik, utan levde med den internationella situationen och det förändrade svängrummet.

Under det följande årtiondet hade Borgådeklarationen som mål att skapa en djupare kontakt mellan de anglikanska kyrkorna i Storbritannien och Irland samt de lutherska kyrkorna i Norden och de baltiska staterna. Deklarationen kom upp till behandling i kyrkomötet i maj 1995, då Finland varit EU-medlem i bara några månader. Av den orsaken avspeglade sig misstänksamheten mot Europeiska unionen i kyrkomötets behandling av dokumentet. I huvudsak diskuterades ändå teologiska och juridiska tolkningsproblem. Vissa ansåg att dokumentet alltför mycket framhävde kyrkans ämbete eller förde den lutherska kyrkan närmare Rom. Ärkebiskop John Vikström däremot förespråkade aktivt att deklarationen skulle godkännas. I november 1995 godkände kyrkomötet Borgådeklarationen med klar marginal. För att försäkra skeptikerna och särskilt offentligheten om att det inte var fråga om att ändra bekännelsen nämnde kyrkomötet separat att deklarationen godkändes utifrån kyrkans bekännelse.

Samtidigt kom Gemensamma deklarationen om rättfärdiggörelseläran upp till behandling i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Med det luthersk-katolska dokumentet skulle de ömsesidiga fördömandena av varandras rättfärdiggörelseläror under reformationen konstateras vara missriktade. I den finländska beredningen föreslogs flera korrigeringar i dokumentet – ett tecken på den kritiska attityd mot dokumentet som rådde i landet jämfört med läget i många andra lutherska kyrkor. Efter ändringarna ställde sig biskopsmötet enhälligt bakom dokumentet som kyrkomötet tog upp till behandling hösten 1997.

I diskussionen upprepades flera av de teman som kommit upp när Borgådeklarationen diskuterades. Asymmetrin mellan kyrkosamfundens doktriner fick stor uppmärksamhet. För lutheranerna var rättfärdiggörelseläran ett kriterium för kyrkans enhet som man inte kunde avstå från, men för den katolska kyrkan bara

ett av många kriterier. Man frågade sig om det fanns andra läroskillnader som skulle ha undergrävt den gemensamma deklARATIONEN. Kritikerna hänvisade till att människan också efter rättfärdiggörelsen var både fullständigt rättfärdig och fullständigt syndig. Med stöd av den nya finländska lutherforskningen framhävde deklARATIONENS förespråkare rättfärdiggörelsen inte bara som förlåtelse utan också som Kristi helgande närvaro. Efter en grundlig behandling godkändes dokumentet i den avgörande omröstningen år 1998 med rösterna 88–17, vilket innebar kvalificerad majoritet.

Ruotsin kirkon kirkolliskokouksen puheenjohtaja Göran Åstrand (keskellä) ja sihteeri Bengt Törnelli (oikealla) saapuivat tutustumaan vuonna 1988 valitun kirkolliskokouksen toimintaan. Kirkoneuvos Timo Rusama johdatti vieraat avajaisjumalanpalvelukseen Turun tuomiokirkkoon. Kuva: Kirkolliskokouksen kuvakokoelma.

Svenska kyrkomötets ordförande Göran Åstrand (i mitten) och sekreterare Bengt Törnelli (till höger) anlände för att bekanta sig med verksamheten i kyrkomötet som valts 1988. Ecclesiastical Counsellor Timo Rusama ledsagade gästerna till invigningsgudstjänsten i Åbo domkyrka. Foto: Kyrkomötets bildsamling.

Chairman Göran Åstrand (centre) and Secretary Bengt Törnelli (right) of the General Synod of the Church of Sweden were invited to the 1988 General Synod in Finland to learn more about its activities. Ecclesiastical Counsellor Timo Rusama led the guests to the opening worship service in Turku Cathedral. Photo: Photo collection of the General Synod.

Genom hela den undersökta perioden var lekmannaombuden med väckelsebakgrund mest kritiska mot ekumeniken. Tyngdpunkten skiftade ändå från en allmän, principiell ekumenikritik till specificerad kritik mot innehållet i ekumeniska dokument. Den nationellt färgade oron över den finländska kristendomen gav utrymme för kritik mot läran, där frontlinjerna gick genom olika länder och kyrkor. Genom hela den undersökta perioden behöll den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland liksom Svenska kyrkan ett visst avstånd till de reformerta, men skapade kontakter med katolikerna och anglikanerna.

Enligt målet för kyrkoordningkommittén såg kyrkomötet sig självt under 1990-talet som en del av en familj av kyrkor. I behandlingen av olika reformer relaterade den sina egna beslut till de europeiska utvecklingsriktningarna och den världsvida kyrkan. En viss motreaktion följde under 2000-talet, då kyrkomötet – precis som hela det finländska samhället och många andra västerländska kyrkor – började vända sig inåt och fokusera på sina egna problem. Dessutom började man på allvar tolka de praktiska åtgärder som Borgådeklarationen föranledde först efter att den godkännts. I praktiken var man tvungen att i stor utsträckning tackla problemen i efterhand. Dessa problem dök upp särskilt när kyrkans ämbete och dess natur diskuterades. Särskilt från och med 1990-talet behandlades kyrkans ämbetsstruktur aktivt, men framstegen försvårades av att tolkningarna av den lutherska teologin, de ekumeniska utvecklingslinjerna och de olika tjänsteinnehavargruppernas förväntningar sinsemellan var så olika. Slutligen började uppmärksamheten på 2000-talet riktas mot andra frågor än ämbetsstrukturen, till exempel hur uppgifterna ska kunna skötas med en minskande personal och med stöd av frivilliga.

I slutet av 1990-talet och i början av 2000-talet började kyrkan på nytt hitta sig själv i en missionsituation. Allt fler uppgav att deras tro var annorlunda än den som kyrkan undervisade. Kyrkomötet försökte bemöta situationen genom att förnya de kyrkliga böckerna. De kyrkliga förrättningarna, som var särskilt viktiga för att nå medlemmarna, förnyades med bara två årtiondens mellanrum: kyrkomötet godkände nya handböcker för kyrkliga förrättningar åren 1984 och 2003. De liturgiska reformkommittéerna sökte influenser i den internationella liturgiska rörelsen och stödde sig på forskning på hög nivå och gammalkyrkliga förebilder. Kyrkomötet diskuterade ofta mycket praktiska frågor och försökte göra böckerna mer användarvänliga. I behandlingen av psalmboksreformen, bibelöversättningen och gudstjänstreformen försökte kyrkomötet bevara de mest välbekanta delarna i samma form som förr. Beroende på perspektivet antingen berikade eller bröt kyrkomötet stilen i böckerna.

Särskilt innehållet i de finsk- och svenskspråkiga psalmboksförslagen orsakade livlig offentlig debatt i mitten av 1980-talet. Det accepterades allmänt att nya psalmer infördes och psalmsamlingen gjordes mångsidigare, men slopandet och bearbetningen av psalmer kritiserades. Särskilt bearbetningen av psalmer som fått ett stort nationellt och kulturellt symbolvärde blev föremål för kraftig kritik

bland såväl finsk- som svenskspråkiga. Kyrkomötet fick backa inför responsen och ta ett steg tillbaka mot melodierna och formuleringarna i de gällande psalmböckerna. Å andra sidan fortsatte kyrkomötet på psalmbokskommittéernas linje till exempel genom att försöka införa samma melodier på finska och på svenska för många psalmer.

Kyrkomötet godkände de nya psalmböckerna år 1986. Organet hade aldrig tidigare på samma sätt stått i fokus för samhällsdebatten som vid den tiden, då den nya psalmboken och prästämbetet för kvinnor diskuterades. Ett breddat och tekniskt utvecklat mediefält såg till att det blev så. Under 1970-talet hade kyrkomötet ofta diskuterat samhället, men under det följande årtiondet var det samhället som diskuterade kyrkomötet.

Samtidigt med psalmboksreformen pågick det finskspråkiga bibelöversättningsarbetet. För första gången i de finska bibelöversättningarnas historia var en grundläggande utgångspunkt att översättningen så väl som möjligt skulle betjäna landets alla kristna samfund. Den bibelöversättningskommitté som tillsatts år 1973 sökte liksom psalmbokskommittéerna parallellt särskilt i Sverige, där de kyrkliga böckerna också förnyades.

Bibelöversättningskommitténs översättningsförslag orsakade ingen motsvarande offentlig debatt eller responsvåg som psalmboksförslaget. Psalmerna berörde finländarnas inre på ett annat sätt än Bibeln. Av samma orsak var argumentationen i kyrkomötets diskussion om bibelöversättningen mera präglad av kristendoms- och språkfrågor än inför beslutet om psalmboken, då flera personliga och känslosamma inlägg framfördes. Kyrkomötet kände heller ingen press att avvika från kommittéberedningens linje i samma mån som när psalmböckerna förnyades. Bevarandet av kopplingarna mellan Gamla och Nya testamentet och särskilt Paulusbrevens teologi fick mest uppmärksamhet.

Lekmannaombuden var påfallande aktiva när bibelöversättningen diskuterades. Deras tröskel att ingripa i Bibelns formuleringar var inte lika hög som när det gällde psalmpoesins detaljer eller de kyrkliga förrättningarnas former, där det närmast var prästombuden som stod för diskussionen. Den nya finskspråkiga bibelöversättningen godkändes 1992 och togs i bruk samma år. Kyrkomötets beslut om kyrkliga böcker under 1980-talet och början av 1990-talet visade att det förnyade kyrkomötet klarade av att snabbt slutföra stora projekt.

År 1988 inledde kyrkomötet en gudstjänstreform. I bakgrunden fanns problemen i församlingarna, där antalet gudstjänstdeltagare sjönk allt snabbare. Nya alternativa gudstjänster och ökningen av liturgiska textilier och nattvardsgudstjänster påskyndade också reformen. Samtidigt handlade det om att gå med i den ekumeniska reformrörelsen. Teologiskt sett var bakgrunden den liturgiska församlingsuppfattningen vars representanter ansåg att gudstjänsterna skulle bli församlingens livets medelpunkt. Man var på väg att inleda en reform som inte bara skulle vara en handboksreform, utan liksom namnet antydde en gudstjänstreform som berörde hela församlingens liv.

I början av 1990-talet verkade kyrkans framtid mycket osäker. Undersökningar visade att allt färre ställde sig bakom den kristna läran, och i och med recessionen blev de ekonomiska utsikterna allt dystrare. I kyrkomötet avspeglade sig samhällsproblemen tydligt också i diskussionen om gudstjänstreformen. Många liturgiska detaljer verkade ovidkommande inför människornas nöd. Dessutom fick kyrkomötet sedan slutet av det föregående årtiondet bemöta allt starkare krav på neutralitet, med utgångspunkt i det alltmer individualistiska samhället. Kyrkomötet behandlade flera statliga reformprojekt som präglades av en negativ uppfattning av religionsfriheten. Medborgarna skulle snarare skyddas från religionsutövning än garanteras möjligheter till sådan. Så var det trots att en positiv betoning av religionsfriheten samtidigt var på väg att förstärkas i den internationella diskussionen.

Kyrkans ståndpunkter i lagfrågor åsidosattes ofta i beredningen, men började efterhand beaktas i slutskedet av lagstiftningsarbetet. Samtidigt blev finländarnas band till kyrkan starkare igen. I början av årtiondet uppgav endast en tredjedel av finländarna att de trodde på Gud enligt den kristna läran, men i slutet av årtiondet uppgav hälften av medborgarna att de gjorde det. När också den ekonomiska recessionen var över kunde kyrkomötet åter koncentrera sig på kyrkans interna projekt. I början av 1990-talet hade kyrkomötet förberett sig på en överlevnadskamp, men några år senare kunde man koncentrera sig på frågor kring liturgi och lära i ett kyrkovänligt klimat. Den nya katekesen, gudstjänstboken och evangelieboken godkändes vid övergången till det nya årtusendet. Mötet uppmärksammade också betjäningen av minoriteter genom att effektivisera arbetet med kyrkliga texter på samiska och teckenspråk.

Tampereen piispa Juha Pihkala saarnasi kirkolliskokouksen vaalikauden avajaisjumalanpalveluksessa Turun tuomiokirkossa toukokuussa 2008. Kuva: Kirkkohallitus / Aarne Ormio.

Biskopen i Tammerfors Juha Pihkala predikade i Åbo domkyrka i maj 2008 under öppningsgudstjänsten inför kyrkomötets nya mandatperiod. Foto: Kyrkostyrelsen / Aarne Ormio.

In May 2008, Bishop of Tampere Juha Pihkala preached at Turku Cathedral during the worship service to mark the opening of the General Synod's election term. Photo: Church Council / Aarne Ormio.

Kyrkomötet kunde i lugn och ro förnya de kyrkliga böckerna under 1990-talet, men i början av det nya årtusendet hamnade organet åter i den offentliga diskussionens brännpunkt. I de svenskspråkiga medierna uppstod en häftig diskussion om stavningen av den heliga Andens namn. I de kyrkliga böckerna hade den personlighetsbetonande maskulina formen den helige Ande efterhand och inte alltid helt öppet bytts ut till formen den heliga Anden. Tvisten avgjordes till slut när kyrkomötet beslöt att tillåta också den traditionella formen.

Tvistens uppkomst avslöjade faktorer som också i övrigt märktes i behandlingen av de svenskspråkiga kyrkliga böckerna. För det första hade enstaka personval en mycket stor betydelse när de svenskspråkiga kyrkliga böckerna förnyades: kyrkomötet gav i praktiken beslutanderätten till sina medlemmar från det svenskspråkiga Borgå stift. Deras sammanlagda antal kunde vara bara en bråkdel av de personer som deltagit i kommittéarbetet. För de svenskspråkiga böckerna betydde övergången från en expertkommitté till ett demokratiskt beslutsorgan att antalet beslutsfattare minskade. Samtidigt ökade slumpmässigheten.

För det andra visade tvisten att kyrkomötet inte i praktiken kunde påverka innehållet i den svenskspråkiga bibelöversättningen *Bibel 2000* som mötet hade godkänt. Den diskussion som för den finskspråkiga bibelöversättningens del förts i berednings- och beslutsskedena fick föras i efterhand. Sveriges avgöranden påverkade också i övrigt kyrkomötets arbete – till exempel när kyrkomötet godkände den finskspråkiga översättningen av apokryferna år 2007. Kyrkomötet var tvunget att begränsa boksamlingen jämfört med översättningskommitténs förslag för att de finsk- och svenskspråkiga samlingarna inte skulle skilja sig från varandra.

Finländarnas förändrade värderingar och kyrkomötets svar på utvecklingen blev särskilt tydliga i diskussionen om äktenskapet. Ännu i slutet av 1970-talet diskuterade kyrkomötet seriöst prästens rätt att vägra viga fränskilda till ett nytt äktenskap. Under 1980-talet när förrättningshandboken förnyades inkluderade kyrkomötet fortsättningsvis ett avskalat vigselformulär. Det kopplades ändå inte längre direkt till vigsel av fränskilda, och utökades med fler kristna inslag än tidigare. När kyrkomötet i slutet av 1990-talet fattade beslut om katekesen införde plenum stycken om möjligheten till omgifte i det sjätte budordets förklarings-text. I början av 2000-talet krävde kyrkomötet slutligen inte längre något avskalat vigselformulär i den nya handboken för kyrkliga förrättningar. Utvecklingen avspeglade en attitydförändring. I början av det nya årtusendet förnekade bara några procent av finländarna kategoriskt att en skilsmässa kunde vara berättigad. Också kyrkomötet flyttade sin uppmärksamhet från skilsmässa till andra relationsfrågor.

Under 2000-talets första årtionde befann sig kyrkomötet i fråga om värderingar i en liknande allmän brytningstid som när kyrkomötesreformen förbereddes i övergången mellan 1960- och 1970-talen. Brytningen gällde särskilt sexualetiken, och framskred mycket snabbt efter att lagen om registrerat partnerskap mellan personer av samma kön trätt i kraft år 2002. Under dessa år diskuterade kyrkomötet kyrkans ställning i frågan och fick balansera mellan åsiktsriktningar

som låg allt längre från varandra. Korstrycket mot kyrkomötet var som störst när en våg av utträden ur kyrkan uppstod inför den avgörande omröstningen i oktober 2010. Kyrkomötet stannade för en känslig kompromisslösning. Det gav biskopsmötet i uppgift att utarbeta anvisningar för pastorala möten med personer som registrerat sitt partnerskap. Beslutet påminde i stor utsträckning om Svenska kyrkans handlande år 1994.

Beslutet fattades med enkel röstmajoritet. Läget påminde mycket om år 1976, då kyrkomötet konstaterat att det enligt kyrkans lära var möjligt att öppna präst-ämbetet för kvinnor. I båda fallen saknades en kvalificerad majoritet, men trycket att prestera någon typ av budskap var så starkt att kyrkomötets ledning tolkade tillämpningsområdet för kravet på kvalificerad majoritet snävt.

Målet med kyrkomötesreformen hade varit ett beslutssystem som snabbt kunde reagera på samhällsförändringar, men de förändrade värderingarna innebar samtidigt en polarisering. Kyrkomötet fick fokusera på att söka kompromisser och förhindra intern söndring. På 2000-talet fanns inte längre tid eller tillräcklig enighet för samma slags ställningstagande verksamhet som i slutet av 1970-talet och början av 1980-talet.

Från lagstiftning till ekonomi och verksamhetsstrategier

Kyrkans omvärld förändrades snabbt i slutet av 1900-talet och början av 2000-talet också i andra avseenden än i fråga om värderingar. Kyrkomötet måste ständigt fästa mer uppmärksamhet vid såväl kyrkans egen ekonomi som den globala ekonomins svängningar. Flyttningsrörelsen ökade den ekonomiska ojämlikheten mellan församlingarna, vilket kyrkomötet måste ta itu med i form av utjämningsåtgärder. För att nå en alltmer rörlig medlemskår måste man fundera på funktionella lösningar. Problemet var att dessa visioner inte var särskilt enkla att omsätta i praktiken.

Budgeterna för kyrkans centralfond ökade kraftigt under 1970- och 1980-talen. Kyrkomötet inrättade tiotals gemensamma kyrkliga tjänster. Mötets ekonomiskott försökte begränsa de svällande utgifterna och efterlyste en långsiktigare verksamhets- och ekonomiplanering. Den fyraåriga verksamhets- och ekonomiplanen infördes på 1980-talet, men dess ramar förhindrade inte att budgeterna svällde. Under åren av snabb ekonomisk tillväxt i slutet av årtiondet lyckades kyrkan slutligen dämpa ökningen i sin egen totalbudget. Avigsidan var att kyrkomötet vid den tiden ännu inte gick med på att börja med pensionsfondering, vilket skulle ha ökat församlingarnas utgifter men minskat det senare trycket på pensionsavgifterna.

Kyrkomötets linje var konsekvent. Enligt den skulle såväl församlingarna som hela kyrkan ta ut skatt enbart för det aktuella årets behov. På dessa grunder vägrade kyrkomötet att betala tillbaka extrainkomster från beskattningen av sociala förmåner till staten, men på samma grunder avvisade mötet sin egen möjlighet

att börja bygga upp fonder. Fonderingstänkandet fick fotfäste först när de ekonomiska utsikterna blev dystrare. Åren av ekonomisk recession avslöjade i början av 1990-talet hur bräcklig församlingarnas skattebas var. I synnerhet församlingarnas samfundsskatteinkomster visade sig vara nyckfulla. När antalet arbetslösa fördubblades fruktade man att inte bara samfundsskatteinkomsterna, utan också den kyrkoskatt som uppbars från församlingsmedlemmarna skulle rasa och orsaka ekonomiska problem för både församlingarna och kyrkans centralfond. Efter upplevelserna under recessionen gick de tidigare årens hushållning ur hand i mun inte längre för sig, och den kraftiga fonderingens inledningsskede sammanföll med nedskärningarna. Trots den stora oron klarade sig kyrkans ekonomi ändå genom 1990-talet relativt oskadd.

Också pensionsfonderingen tog fart mitt i recessionen år 1991. Hela kyrkans ekonomi, som också sedan tidigare påverkades av den konjunkturkänsliga samfundsskatteandelen, blev genom placeringarna ännu mer beroende av företagets framgång. I den situationen blev etisk placeringsverksamhet ett viktigt samtalsämne. År 1999 färdigställdes anvisningarna om etisk placeringsverksamhet, och åtta år senare de nya anvisningarna för ansvarsfull placeringsverksamhet som delvis utformats tillsammans med Svenska kyrkan. Vid sidan av valet av placeringsobjekt var syftet att påverka företagets verksamhet. Också oron över klimatförändringen ökade och under 2000-talet inledde kyrkomötet beredningen av kyrkans klimatprogram.

Från och med år 2008 försköt de ekonomiska kriserna allmänt uppmärksamheten från globala problem till den egna nationalstaten och den personliga utkomsten. I någon mån kunde samma förändring också noteras i kyrkomötets diskussioner. I stället för de många samhällsliga verksamhetsformerna var det individuella frälsningsbudskapet på väg tillbaka upp på agendan. Ombuden började kräva en ny missionsinriktning av kyrkan i det finländska samhället. Däremot förblev den yttre missionen genom hela den undersökta perioden ett rätt avlägset ämnesområde ur kyrkomötets synvinkel. Inom kyrkan fanns flera officiella, självständiga missionsorganisationer. Således utformades också de praktiska riktlinjerna för missionsarbetet på annat håll än i kyrkomötet.

Under den undersökta periodens gång kom en ständigt ökande andel av hela kyrkans ekonomi att flytta utom räckhåll för kyrkomötets direkta beslutanderätt. Samma förändring skedde för Finlands riksdag när det gällde statsfinanserna. I utvecklingen av pensionssystemet var kyrkomötets uppgift framför allt att följa läget och stödja det reformarbete som kyrkostyrelsen genomförde. Dessutom fattade kyrkomötet viktiga och svåra beslut vid vissa vändpunkter. Kyrkans och statens ekonomiska relationer där kyrkomötet varit avgörande under 1980-talet överfördes likaså till kyrkostyrelsen.

Under 1990- och 2000-talen övergick kyrkomötet efterhand till ramlagstiftning i vissa administrativa avgöranden, och samma tänkesätt påverkade också kyrkomötets övriga uppgiftsområden. I sina beslut om kyrkans ekonomi ingrep

kyrkomötet inte längre i detaljer såsom enstaka tjänster, men samtidigt utökades ombudens möjligheter att få information och föra principdiskussioner om hela kyrkans ekonomi genom ändringar i arbetsordningen. Tanken om ramlagstiftning präglade också gudstjänstreformen. Beslutanderätt om gudstjänsten överfördes från kyrkomötet till den lokala församlingen. Förändringen var knuten till kyrkomötets självförståelse. På 1980-talet, vid tiden för totalreformen av kyrkolagen, såg kyrkomötet sig självt som ett lagstiftningsorgan som också hade behandlat gudstjänstordningen som ett regelverk på förordningsnivå. På 1990-talet förstärktes däremot betoningen av verksamheten och det praktiska kyrkolivet.

Kyrkomötets intresse för verksamheten ökade överraskande samtidigt som ansvaret för styrningen av hela kyrkans verksamhet överfördes från kyrkomötet till kyrkostyrelsen år 1994. Recessionen tvingade kyrkan att ifrågasätta tidigare verksamhets sätt och fundera på verksamhetsformernas prioritetsordning. Omformningen av kyrkans kommittéer och centraler till enheter under kyrkostyrelsen förde dessutom dessa organ betydligt närmare kyrkomötet än tidigare. Kyrkomötet flyttade sin uppmärksamhet alltmer från verksamhetsstyrningen till verksamhetens innehåll. Strategiarbetet och framtidsvisionerna ökade kraftigt i början av 2000-talet.

Samtidigt nådde flyttningsrörelsen sin kulmen och den ekonomiska ojämlikheten mellan församlingarna växte. Fram till år 2005 fattade kyrkomötet betydande ekonomiska utjämningsbeslut, och det gick inte att uppfatta samma motsättningar mellan norr och söder som under tidigare årtionden. Den gemensamma oron över församlingarnas ekonomi fick ombuden att ge avkall på den egna församlingens intressen. Å andra sidan fick samma oro kyrkomötet och kyrkostyrelsen att se på församlingsstrukturen närmast ur en ekonomisk och administrativ synvinkel. Målet blev församlingssammanslagningar. Först i mitten av årtiondet började man diskutera sammanslagningarnas effekter på det andliga livet och församlingsidentiteten.

Under 2000-talet talade kyrkomötet mer än någonsin tidigare om visioner och skissade upp framtidsbilder om den människonära församlingen. De praktiska resultaten var ändå ekonomiska effektiviseringsåtgärder som var lärdomar från recessionen. De många initiativen och betänkandena om verksamheten samt strategidiskussionerna i plenum ledde bara till ett fåtal egentliga förändringar i strukturerna. Det var inte lätt att förvandla visioner till bestämmelser. Ändå visade visionerna att det förnyade kyrkomötet blivit en del av kyrkans vardag där församlingarnas dagliga verksamhet och möten med församlingsmedlemmarna diskuterades. Trots alla meningsskiljaktigheter var kyrkomötet ett möte som bad och sjöng tillsammans.

THE GENERAL SYNOD OF THE EVANGELICAL LUTHERAN CHURCH OF FINLAND 1974-2011

As the highest internal decision-making body within the Evangelical Lutheran Church of Finland, the General Synod began, from 1876, congregating in Turku every tenth, and then eventually, every fifth year. The General Synod made independent decisions on ecclesiastical books, and held the sole right to make proposals concerning the Church Act. The Government only had the power to approve or reject these proposals, and no Government bodies held the right of initiative within the General Synod. The central administration of the Church strengthened notably in 1944 with the establishment of the Church Council and the extended Bishops' Conference. The extended Bishops' Conference handled some of the General Synod's tasks during the interim between its assemblies. Despite this assistance, the General Synod was frequently summoned for extraordinary assemblies to deal with more or less urgent matters.

By the 1960s, this decision-making system was becoming unsatisfactory. Many people felt that decisions concerning the Church took too long to make, particularly when compared to the State's decision-making structure, which seemed to be continuously accelerating. By the late 1960s and early 1970s, the number of members in the General Synod was around 140. The Synod had grown too large, and the selection of lay representatives by simple-majority elections in each deanery no longer properly corresponded with the principle of representation. When the General Synod met in 1968, during a time of strong global unrest, it was ready to look toward the future and initiated, among other things, an extensive project to reform the central administration of the Church.

The reformed General Synod got underway in 1974 with biannual gatherings. It was a smaller body consisting of 108 members, including lay representatives, clergymen and the bishops. Research for the book entitled *Kansankirkko ristipaineessa* (A national folk church under conflicting pressures) was intended to take a close look at the General Synod representatives during the years 1974–2011 and to clarify who the members of the General Synod were, how they were elected and what they had achieved. It examined which of these persons held the most power, and what types of coalitions stood out within the work of the General Synod. For the purposes of research, the main sources of information were the General Synod's printed protocols with their appendices, and to a certain extent, unprinted documents drawn up by various committees. Another aim was to provide a general overall picture of the General Synod in relation to the Church, economic life, legislation as a whole, theological dialogue and the media. The

study examined how well the intentions that drove the reform of the General Synod were realised and whether the General Synod was actually progressing as slowly or as briskly as expressed by different observers at different times.

Towards democracy

In 1974, in connection with the reform of the General Synod, there was an attempt to answer to the general ideals of the era and to strengthen the efficiency and democracy of the Church administration. The extended Bishops' Conference, in which the bishops had held a dominating position, was abolished and some of its tasks were transferred to the General Synod, in which lay representatives were in the majority. The reformed General Synod was clearly the highest decision-making body within the Church and, therefore, was expected to be able to make rapid decisions and to take a stand on topical issues. The other key bodies within the central administration included the Church Council, which was larger than before, and the Bishops' Conference, which consisted of bishops, the Chaplain General to the Defence Forces and one assessor from each diocesan chapter.

The reformed General Synod retained its right to decide on ecclesiastical books and continued to hold the sole right to make proposals regarding the Church Act. One new task it had gained was to decide on the budget of the entire Church organisation and to steer the activities of the Church as a whole. Additionally, the General Synod received the general authority to handle any issues related to faith and doctrine. The approval of Church Act proposals, ecclesiastical books, and issues concerning faith and doctrine required a three-fourths majority vote, as was earlier the case. The tasks of the General Synod multiplied, and as the assembly rate became more frequent, the body gradually became a more integral part of the Church's daily life. The Church Council, the Bishops' Conference, the committees appointed by the General Synod, the diocesan synods, and representatives of the General Synod all held the right of initiative within the General Synod. Despite its institutional status under public law, any initiative on matters pertaining to the Church remained pronouncedly its internal right; a practice that was exceptional among the Lutheran majority churches in the Nordic countries.

Every fourth year, a total of 32 clerical representatives and 64 lay representatives were selected from each diocese. The clergy chose their own representatives from among themselves, as was traditional, whereas lay representatives were elected, using an indirect system, by the elected bodies of the parishes. This meant that the lay members of the General Synod still represented their parishes more than individual parishioners. In accordance with the increasing trend towards democracy, the election of lay members took into use proportional election as an alternative to the majority election method, albeit without a nomination process. In

practice, the election preparations were gradually driven behind the scene, and the election itself was criticized as being secretive.

The majority of the lay representatives were highly educated civil servants, many of whom were employed in the field of education. In contrast, the working population remained outside of the General Synod despite the fact that, in the parishes, almost every fifth member of the elected bodies belonged to the working population. Individuals employed in the private service sector were also underrepresented in the General Synod. The multi-tiered indirect method applied in the election of lay representatives contributed to the narrowing of the occupational distribution among the members of the General Synod. Clerical representatives held leading positions within the Church hierarchy. Nearly half of all the representatives to the General Synod had a history in some revivalist movement.

Gradually, the occupational distribution of representatives became more diverse. The economic recession of the early 1990s, in particular, led to the desire for a new dynamic, which was reflected in the elections: candidates from the private sector were more successful in the lay representative election, and as it concerns clerical representation, vicars had to make room for pastors tasked with special areas. Despite the development, however, throughout the period under review, the lay members of the General Synod were typically individuals who held a leading position in the public sector.

Discourse surrounding whether or not to ordain women as pastors was active in the 1970s and 80s, and was reflected in the General Synod elections. The share of female representatives in the Synod increased dramatically, therefore increasing the number of those working in the field of education that were present at the General Synod; women with a higher education were traditionally employed within the field of education. The female representatives held quite a weak level of authority in the beginning. Since 1982, however, one of the female representatives was repeatedly elected as the vice chair of the General Synod. Women were also, otherwise, gradually gaining a more visible role in the central administration of the Church, in response to, for example, the gender quota. On the other hand, the share of women within the representatives to the General Synod began to decrease during the 1990s, once the status of women no longer was a key issue on the election agenda. Also, as the number of female candidates grew, it became more difficult to concentrate the votes.

Keväällä 1982 kirkolliskokouksen johdossa siirryttiin uuteen aikaan, kun puheenjohtajistoon valittiin ensimmäistä kertaa nainen, kouluneuvos Meeri Päivänsalo (oik.). Siitä lähtien otettiin käytännöksi, että varapuheenjohtajista toinen oli nainen. Päivänsalon vierellä kirkolliskokouksen sihteeri Sinikka Pykkänen. Kuva: Kotimaan kuva-arkisto / Matti Kivekäs.

Våren 1982 gick kyrkomötets ledning in i en ny tidsålder när en kvinna, skolrådet Meeri Päivänsalo (till höger), för första gången valdes in i presidiet. Därefter infördes praxisen att en av vice ordförandena skulle vara kvinna. Bredvid Päivänsalo kyrkomötets sekreterare Sinikka Pykkänen. Foto: Kotimaas bildarkiv / Matti Kivekäs.

The leadership of the General Synod entered a new era in spring 1982 when a woman, namely School Counsellor Meeri Päivänsalo (right), was elected for the first time to the group of presiding officers. The practice, from that point on, has been that one of the Vice Chairs is always female. Beside her is Secretary of the General Synod Sinikka Pykkänen. Photo: Kotimaa photo archive / Matti Kivekäs.

The same happened for young adults. A great deal of work was done during the 2000s in order to get them elected, when studies and Church membership statistics indicated that the commitment to the Church was rapidly weakening among those under 30. The increase in the number of young candidates made it more difficult in practice, however, for them to make it into the General Synod. The average age of lay representatives rose clearly during the 2000s, which reflected the aging membership of the Church. On the parish level, the opportunities for youth people to participate in decision-making were greatly advanced in 2007, when the General Synod approved the lowering of the voting age in parish elections from 18 to 16 years. In doing so, the General Synod followed examples set internationally, such as the decision of the Church of Sweden in 1999. In Finnish society, where current discourse was focused on whether or not to give the right to those aged 16 to vote in municipal elections, the General Synod was quite a pioneer.

The election of lay representatives was entirely shifted to a proportional representation model in 1986, and the election of clerical representatives followed suit ten years later. The election regulations no longer aimed at as broad a consensus as possible and the election of trusted church members from each region. Rather, the essential factor was to ensure a fair number of seats to groups representing various opinions. The election regulations changed more rapidly than attitudes did. Lists of candidates were drawn up on regional or political bases, but they were rather loosely coupled and upheld the tradition of electing particular persons, which suited poorly together with the principles of proportional election. The lack of ideological cohesion within the candidate lists also largely explains the lack of coalitions within the General Synod. The representatives collaborated and negotiated primarily with other representatives chosen from the same diocese.

The situation gradually began to change in the 1990s and then later in the 2000s, when it became more common to have lists of candidates that represented specific church policies. They had detailed and distinct goals that the representatives endeavoured to implement all together, also within the General Synod. The constituency associations that had the most clearly defined platforms gained the greatest visibility during the elections. This change was also reflected in the mood surrounding conversation at the General Synod. The Synod, which had discussed with a fair amount of restraint throughout the 1980s and 90s, was beginning to polarise amidst the period of changing values in the 2000s. At the same time, the ideal of an independent representative that had long been present, also in practice, within the General Synod – as opposed to the situation in the Parliament – began to recede. It was increasingly thought that each member of the General Synod represented a specific background group.

Even though the election of lay representatives to the General Synod had not, at its core, been political, the National Coalition Party, the Centre Party and, gradually, the Social Democratic Party as well, were the parties that established

their position as the main players with lists of politically affiliated candidates. For this reason, changes within the political arena were not rapidly reflected in the General Synod. Throughout the period under review, there were nationally significant parties whose supporters did not make it into the General Synod; for example, the Finnish People's Democratic League at the start of the period and the Finns Party at the end of the period. The party distribution among lay representatives was markedly non-socialist. A survey conducted among the members of the General Synod in 2011 revealed that, in terms of their political views, the clergy representatives matched with the general population better than the lay representatives did. The clerical quota, which was sometimes thought to be the 'undemocratic' part of the General Synod, thus secured the representation of those parishioners who had voted for certain parties that did not make it to the Synod.

In 2011, approximately one half of the representatives stated that they belonged, however loosely, to a specific revivalist movement. This share was quite the same as it had been in 1974, but the representatives belonging to revivalist movements no longer came from the traditional revivalist regions of the country. The strong internal migration that had taken place in Finland over the past decades showed in the results. In the beginning phase, initiatives submitted to the General Synod and plenary session discussions heavily involved influential revivalist lay representatives living in Northern Finland. Gradually, the emphasis of the initiatives and discourse began to shift toward the south. Those provisions of the Church Act that had been drafted from a rural perspective caused problems, above all, in the large cities of the south, which led to the continual submission of initiatives from the south. Furthermore, the lists of candidates that had clear church policy agendas were primarily from Southern Finland, thereby creating obvious front lines for the Church in terms of policies.

An attempt to strengthen democracy within the General Synod was reflected in the 1974 reform through the reduction of the number of official representatives. In particular, the number of official legal counsel members was cut back. The remaining members included the representatives selected by the Supreme Court and Supreme Administrative Court, both of which remained highly influential members until the 1980s. The Supreme Court members did not have the right to serve as Members of Parliament to enact laws, but as members of the General Synod, they were particularly involved in amendments concerning the content of the Church Act. Slowly, however, the administration of the Church began to take on the characteristics of a Montesquieu-type separation of powers. One phase of the process of change was that the representatives selected by the Supreme Courts were removed from the General Synod in 1996 on the Courts' own initiative. On the other hand, starting from the year 2000, the General Synod has had a Sámi representative elected by the Sámi Parliament of Finland. With this addition, the General Synod came quite close to the practice used in the Church of Norway.

Kirkolliskokouksen kokoonpanoon lisättiin vuonna 2000 saamelaisen edustaja. Kuvassa saamelaisen edustaja, poromies Jouni Jomppanen keskustelemassa lähetystyön nuorisosihteerin Mikko-Matti Rinta-Harrin kanssa kevätistuntokaudella 2011. Kuva: Kirkkohallitus / Aarne Ormio.

År 2000 utökades kyrkomötets sammansättning med ett sameombud. På bilden samernas representant renskötaren Jouni Jomppanen i samtal med missionsarbetets ungdomssekreterare Mikko-Matti Rinta-Harri under vårsessionen 2011. Foto: Kyrkostyrelsen / Aarne Ormio.

A Sámi representative was added to the members of the General Synod in 2000. In the photo, the Sámi representative, reindeer herder Jouni Jomppanen talks with Mikko-Matti Rinta-Harri, Youth Secretary for Missionary Work, at the spring session in 2011. Photo: Church Council / Aarne Ormio.

The bishops, Chaplain General to the Defence Forces and the representative assigned by the Council of State held their own positions as official representatives throughout the period under review. The significance of the last mentioned increased from the 1980s on, at the same time that many other ties between the Church and the State unravelled. In the years following the reform of the General Synod, the bishops held absolute power within the Synod, so in terms of its methods of working, the General Synod continued to act as a sort of extended Bishops' Conference. The Archbishop served as the Chair of the General Synod, and the other bishops headed up many of the committees. Gradually, the representatives chosen by election gained a more prominent role as chairs of committees. Even though the make-up of the different committees became more diversified over time, the committees preparing the most significant church reforms continued to have a clerical majority throughout the period under review.

Neither the ex officio membership of the bishops nor the 32-member clerical quota were questioned to any large extent at any stage. In fact, the Committee on Church Order, which was active toward the end of the 1970s, stated that the representation of both parishioners and clergy shall be secured at all levels of the Church administration. As the 1970s progressed, the focus began to shift more clearly to the deeper essence and mission of the Church. The more positive attitudes toward religiousness and the Church made it possible to bring about a change in perspective. The developmental direction was the opposite to that occurring at the same time in Sweden, where the General Synod had become more tightly bound to a political society than was the case in Finland. On the other hand, Finland's Lutheran General Synod served, at that time, as a model during the planning of the Norwegian General Synod, which began its activities in 1984.

In the years following the reform of the General Synod, official representatives proposed modifications more frequently, on average, to the original proposals at the plenary session than did clerical or lay representatives. Only every seventh of the modifications proposed by official representatives was rejected, which tells something about their level of authority. An indication of the importance of the plenary session to the decision-making process of the General Synod is the fact that about half of the modification proposals put forth by lay representatives were also approved. Even though the bishops held significant power at the plenary session of the General Synod, the overall development of the diocesan activities lagged behind and the authority of the Bishops' Conference was beginning to waver. The situation in the dioceses improved along with the establishment of new offices and positions by the General Synod. The Bishops' Conference began gradually to be seen as the supervisor of diocesan-level interests, and for this reason, the General Synod often met the theological grounds presented by the Bishops' Conference with a certain degree of scepticism.

Toward the end of the period under review, the resources of the Bishops' Conference were enhanced and the General Synod agreed to the lines of the Bishops' Conference with regard to the most fundamental issues. At the same time, the emergence of new cross-diocesan groups together with a general change in values that questioned authority led to a situation in which those that had earlier wielded the power, namely individual bishops, lost the upper hand. Paradoxically, during the period under review, the notion of the constitutive role of ordained ministry was consolidated in the ecclesiastical discourse, and theologically speaking, the office of ordained clergy was emphasised. The ecumenical rapprochement with the Anglicans contributed to the increased weight of the bishop's office in theological terms.

The work methods of the General Synod became established starting in the 1980s. The power of the committees grew in the same way as was the case within the European parliaments in general. The enthusiasm and need of the representatives to present modifications decreased. In terms of Governmental decision-making,

there was a fundamental shift in the direction of parliamentarism that occurred along with the reform of the Constitution of Finland in 2000. The change was also visible in the Church; the position of the Church Council became more pronounced, in a similar way as did the role of the Council of State, but at the same time, the parliamentary supervision of both of these bodies was sharpened. After the example of the Parliament, the General Synod adopted procedural tools that would improve the availability of information and possibilities for the representatives to have influence in matters while they were still in the preparation stage.

The fact that the Church Council was provided with enhanced possibilities for preparation and implementation indirectly also strengthened the power of the General Synod, although the Church Council was occasionally criticised by the General Synod for wielding its power too independently. The input of the ecclesiastical counsellors in the work of the General Synod also became more visible. Although they only held the rights to be present and to speak at the General Synod, they walked, to some extent, in the bishops' shoes as front-line officials of the Church. This was the case after a reform whereby the ecclesiastical counsellors, as officeholders, became presenting officers instead of decision-makers at the Church Council, and the right of decision was vested in the elected representatives.

Particularly during the recession at the beginning of the 1990s, there was a growing desire within the General Synod to lighten the Church administration in the same manner as seen within the State and municipal administrations. The lay representatives did not, however, agree to narrow their representation, so that took one means of reducing the administration off the table. Instead, they were generally quite enthusiastic about lightening the administration by revoking hierarchical regulations and shifting the power of decision to the local parishes. The Church employees did not, however, support this method. The different parties were ready to lighten the administration mostly by means that increased their own power or, at the least, allowed them to retain it. Once the recession was over, it proved difficult to make any changes. Gradually, the General Synod succeeded in shifting the power of decision to the local level. At this point, the administrative provisions that had been originally planned for rural parishes were adapted, slowly and with difficulty, to be suitable for larger urban parishes.

Until the start of the 2000s, one might say that the General Synod appeared to act as a scale-model of the nation at large. In terms of many solutions that gained wide publicity, the distribution of opinions within the General Synod did not differ greatly from the distribution prevailing in Finnish society. The General Synod reform had successfully implemented representation. During the first decade of the new millennium, however, the situation began to change. The majority opinions of the population parted rapidly from the viewpoints of active parishioners, particularly in terms of sexual ethics. The essential issue was how the General Synod would be able to react to the growing diversification in society.

The General Synod within an increasingly diversified society

As the General Synod reform was being planned in the late 1960s and early 1970s, social structures and values were undergoing rapid changes in Finland. By making the rate of assembly more frequent for the General Synod, the Church hoped to be able to keep pace with the rate of change in society at large. The last old-form General Synods either implemented or initiated many extensive reform projects, but along with the General Synod reform, the Church shifted to a continual process of making reforms. The result was that the General Synod's proposals on how to change the Church Act ended up overburdening the State legislative system and colliding with obstacles therein. On the other hand, the General Synod's new rate of assembly also proved to be too slow when it came to the Government's requests for statements. The issuing of requested statements gradually shifted to become the task of the Church Council. The Council was able to react quickly, but the General Synod then fell to the wayside in terms of many State legislative projects that were important for the Church.

As the work rate picked up within the General Synod, the three-fourths majority vote requirement did its job to calm the rate of change. When the proposals to open ordination to women were rejected in 1976 and 1984, the media was abound with accusations of conservatism. One aspect that was forgotten was the fact that the voting behaviour of the General Synod representatives reflected, quite closely, the opinions of the nation as a whole. During the period under review, the decision-making process was further slowed by the transition to the proportional representation model for the General Synod elections. For example, the approved decision in 1986 regarding female ordination was largely made possible because the clerical representatives were still elected by the simple majority voting system; those in favour of female ordination were in the majority within the clergy and thus occupied the Synod seats in most dioceses.

Once the proportional election method took over, groups with different and often quite radically opposing opinions began to get their voices heard. This made it, however, more difficult to achieve a sufficient consensus. During the latter years of the period under review, the Church was affected by polarised development, such as was impacting on the Western churches, Finnish society and the country's political arena, largely as a consequence of the financial crisis in 2008. The fact that many matters came to nothing also reflected the increased complexity of the legislation. The expansion of the State legislative areas as well as the independent decisions of the General Synod limited the latitude that the Synod had to act, even though the binds between Church and State had loosened. During the 2000s, the General Synod could not amend proposals for legislation as freely as it had done in the 1970s, when it had served, in many senses, as both a decision-making body and a preparatory organisation. In the 2000s, the preparatory process lay in the

hands of the Church Council, and dissatisfaction with any part of the proposal might have led to the rejection of the entire proposal rather than its modification.

At the end of the 1960s and in the early 1970s, the planning for the reform of the General Synod was overshadowed by left-wing radicalism. The General Synod was forced to adapt to a number of changes that were undesirable from the Church's perspective, and when the reformed General Synod got underway in spring 1974, the future still looked very unsure. The discussions and positions of the General Synod at that time indicated, however, the start of a new phase. The General Synod was no longer ready to yield to the same extent as it had only a few years earlier. The General Synod had also achieved results, for example, when defending the position of religious studies in the schools. Gradually, toward the end of the 1970s, the change in the generally prevailing attitudes relieved the need to have a clear separation from the rest of society and, at the same time, it allowed the Church space to emphasise its autonomy. The General Synod was active in the late 1970s and early 1980s, and, from the Church's own perspective, served as a sort of national conscience.

The General Synod endeavoured to combine an open, embracing approach with confessionalism within the national folk church. With this as a foundation, the Committee on Church Order drafted a folk church programme at the end of the 1970s. The same pattern of thought was also applied to the 1986 decision on female ordination; the General Synod included in its decision an additional resolution by which it intended to secure the freedom of activity within the Church for those who opposed the decision. The resolution was not juridical as such, but as the discussions proceeded at the plenary session, the doubts presented by those opposing the resolution had the effect of increasing its import and making its interpretation even more complicated. The General Synod also found itself under conflicting pressures in the same way later on, when it simultaneously stressed the significance of Church membership but reduced the obligations of members. It proved to be quite difficult to simultaneously facilitate the process to join the Church while also raising the threshold to leave it.

Already in the 19th century, when the General Synod was originally established, there had been an attempt to reduce the Church's dependence on the State. During the planning of the General Synod reform in the late 1960s and early 1970s, there were once again strong demands for a loosening of the binds between Church and State. As the pressures to change increased, the Evangelical Lutheran Church of Finland set about to clarify many aspects of its relationship to the State. In Sweden, the proposed changes to the relationship between Church and State did not lead to any rapid measures, and the same was to be true for Finland. Even though the Finnish Government began work on the issue, the discussion on the matter abated slowly during the 1970s, as political radicalism subsided and the general atmosphere became more positive for the Church.

Within this new situation, the General Synod representatives were even less enthusiastic to give up the ties between Church and State. From the standpoint of the practical decisions of the General Synod, this new period did not, however, signify any loss of independence. Rather, the General Synod viewed its position as being strong enough that it dared, in 1982, to make decisions that would set it at odds with the will of the Ministry of Finance and labour market organisations. The General Synod proposed, for example, that Epiphany and Ascension Day, which the extraordinary General Synod in 1971 had consented to shift to Saturdays, would be returned to their original dates in the calendar. The support of the Parliamentary system and new personal connections to the Government were important pillars of support for the General Synod. The close relations of the Church and State could, therefore, in certain situations, actually increase the independence of the Church.

At the start of the 1990s, the financial recession gave a boost to the breakdown of the ties between Church and State. The entirely amended Church Act, which entered into force in 1994, supported this move. The church order and church election system were now separated from the Church Act, thereby enabling the General Synod to decide independently on these matters. The reform also opened the path for the rapid implementation of many changes that had been waiting quietly in the wings. The decision in principle that Sweden had made in 1995 to separate Church and State, as of the beginning of 2000, boosted the discussion in Finland. In Finland, the General Synod eventually approved changes to legislation that resulted in the transition of the upkeep of the diocesan chapters, which had belonged to the State since the period of Reformation, to the Church in 1997, and similarly, the appointment of bishops in 2000. Although the General Synod did not actually, at any stage, try the boundaries of the Church's right of self-determination, but rather, wanted to keep the Church Act quite in line with State legislation, the Synod can be seen, in the 1990s, as having complied with the programme drafted by the Committee on Church Order. The programme aimed at making the Church independent from the State and, correspondingly, identifying more strongly with the worldwide ecumenical church.

From the 1970s until the 1990s, the General Synod dealt with a number of significant ecumenical documents. When carrying out its preparation work for decisions, the central administration of the Church in Finland endeavoured to achieve theological accuracy. The General Synod followed the line assumed during the preparation work and listened, in particular, to the voice of the Archbishop at the time. In 1977, the General Synod decided, under the leadership of Archbishop Martti Simojoki, to remain outside of the Leuenberg Concord. The reason was concern over the Church's Lutheran identity as well as a desire to work under the same policies as the closest Nordic sister churches. The discussions within the General Synod also indicated a national concern over the Church's Finnish identity.

Alongside ecumenical issues, the 1980s dealt with a number of international themes, which included the question of peace and racial discrimination in the southern parts of Africa. Then later, as the Soviet Union began to open up and eventually witnessed the collapse of its socialist system, the General Synod finally had the latitude to deal freely with the need to assist Christians in Eastern Europe. The increase in latitude led the General Synod to consider themes related to international responsibility, especially during the election term beginning in 1988; this was relatively late from an international perspective. The decision-makers in the majority church did not seek to test the limits of Finland's official and prudent foreign policies, so instead, they ebbed and flowed along with changes in the international situation and degrees of latitude.

During the following decade, the aim of the Porvoo Declaration was to create an even deeper connection with the Anglicans of Great Britain and Ireland, and with the Lutheran churches in the Nordic and Baltic countries. The Declaration appeared on the agenda of the General Synod in May 1995, at the time when Finland had only been a member of the European Union for several months. The discourse about the European Union impacted on the handling of the document by the General Synod. The main issues focused, however, on theological and legal interpretation issues. Some felt that the document overemphasised the clerical office of the Church or pulled the Lutheran Church closer to Rome. Archbishop John Vikström, on the other hand, actively pushed for approval of the Declaration. The General Synod approved the Porvoo Declaration with a clear majority in November 1995. In order to convince the sceptics and, in particular, the public that this did not signify any change in the Church's confession of faith, the General Synod specifically mentioned that it approved the Declaration from the standpoint of the confession of the Evangelical Lutheran Church of Finland.

It was also at this time that the Church discussed the Joint Declaration on the Doctrine of Justification. One intention of the Joint Declaration was to acknowledge that the condemnations related to the doctrine of justification that had been set forth by the Catholic and Lutheran churches during the Reformation period would no longer be applicable. Under Finnish preparation, a number of corrections were proposed for the document; a fact that indicated the Finnish Church's critical approach in comparison to many other Lutheran churches. After the changes were made, the Bishops' Conference unanimously supported the document, and the General Synod received the Declaration for consideration in autumn 1997.

The discussion once again dealt with many of the same themes that had arisen during the handling of the Porvoo Declaration. A great deal of attention was paid to the disparity within the doctrine systems of the churches: for Lutherans, the doctrine of justification was the one criterion for the Church's unity that could not be given up, but for the Catholic Church, it was only one of many criteria. The question arose as to whether there might be such divergent opinions regarding other doctrines that might compromise the foundation of the Joint Decla-

ration. Critics of the document claimed that, following justification, a person was both completely righteous and completely sinful. Those who supported the Declaration by virtue of the new Finnish research on Martin Luther emphasised justification not only as forgiveness but also as the sanctifying presence of Christ. Following thorough consideration, the Joint Declaration was approved in 1998 with a majority vote of 88 to 17.

Throughout the period under review, those lay representatives in the General Synod who had a revivalist background were the most critical toward ecumenism. Within this group, however, there was no single common agenda, but rather, opinions varied between the revivalist groups as well as within them. Additionally, the most united group of revivalists in the General Synod, namely the Conservative Laestadians, began in the 1990s to build trust in the Church's leadership, and this was reflected in reduced criticism of ecumenism. Also, the emphasis of the criticism expressed at the General Synod shifted from a general, agenda-based criticism of ecumenism to more specific criticism focused on the content of ecumenical documents. A nationally oriented concern about Finnish Christianity opened up the door for doctrinal critique, the front lines of which crossed over the boundaries of different countries and churches. Throughout the period under review, the Evangelical Lutheran Church of Finland remained, much in the same way as the Church of Sweden, at a certain distance from the Reformed churches, but created connections with the Catholics and Anglicans.

In the 1990s, in accordance with the aims of the Committee on Church Order, the General Synod emphasised the unity of Christian churches, even though the economic recession at the beginning of the decade was turning sights toward domestic issues. In its handling of various reforms, the General Synod viewed its own solutions as part of the trends taking place in Europe and the worldwide church. A type of counter reaction followed in the 2000s, when the General Synod – quite in the same way as the whole of Finnish society and also many other western churches – began to turn inward and to focus on its own problems. Besides that, work to interpret and deal with the practical actions called for by the Porvoo Declaration did not begin until after the Declaration was approved. This meant that the problems were encountered afterwards. They arose especially when discussions touched on the nature of the office of the Church. The discussion concerning the structure of the office of the Church was particularly active from the 1990s on, but any progress was slowed by differences in interpretations of Lutheran theology, ecumenical development policies and the expectations of different groups of officeholders. Finally, attention began to shift during the 2000s from the official structure to other issues, such as how the necessary tasks could be managed by a decreasing number of employees and the support of volunteers.

Toward the turn of the 21st century, the Church began to find itself once again in a missionary situation. More and more people were stating that their beliefs differed from what the Church taught. The General Synod strove to respond to

this situation by reforming the ecclesiastical books of the Church. The church ceremonies, which were essential in terms of reaching church members, were renewed twice within two decades; the General Synod approved a new book of church ceremonies in 1984 and 2003. The liturgical reform committees sought influences from the international liturgical movement and relied heavily on quality research and old ecclesiastical models. The General Synod, on the other hand, often considered very practical aspects and endeavoured to improve the usability of the books. One common thread that carried throughout the handling of the hymnal reform, Bible translation and worship service reform was the fact that the General Synod wanted to preserve the most familiar parts of these books unchanged. When viewed from different angles, it appeared that the General Synod either enriched or strayed from the style of the proposals of the committees.

The content of the proposal for the Finnish and Swedish-language hymnals stirred up a fair amount of public discussion in the mid-1980s. The addition of new hymns and the diversification of the hymn collection was widely accepted, but the removal and adaptation of existing hymns drew criticism. In particular, the adaptation of hymns that had gained strong symbolic value both nationally and culturally was met with heavy criticism among both the Finnish and Swedish-language population. The General Synod was forced to step back in response to the feedback and to return largely to the music and wording used in the current hymnals.

The General Synod approved the new hymnals in 1986. At no point earlier in history had the General Synod been, in the same way, the focal point of social discourse as during the handling of the new hymnal and the ordination of women. The expanded and technically advanced mass media made sure of that. In the 1970s, the General Synod had discussed society a great deal, whereas the decades to come had society discussing the General Synod.

At the same time that the hymnal was being reformed, work on a new Finnish translation of the Bible was also underway. For the first time in the history of Finnish Bible translations, the basic foundation was that the translation might serve, as well as possible, all of the Christian communities within Finland. In much the same manner as the hymnal committees, the Bible translation committee, appointed in 1973, sought points of comparison especially from the Church of Sweden, which was reforming its ecclesiastical books at that time as well.

The translation proposals of the Bible translation committee did not spark the same kind of public discourse or outpouring of feedback as the hymnal proposals had done. The hymns touched Finns deeply in a way that the Bible did not. For the same reason, the argumentation colouring the discussions related to the Bible translation within the General Synod was more clearly doctrinal or linguistic in nature than that surrounding the hymnal, when many personal and emotional speeches were given on the subject. The General Synod also did not have the same kind of pressure to deviate from the track of the committee as it did when

the hymnals were being renewed. The main focus was placed on the preservation of the ties between the Old and New Testament and, in particular, the theology of the Epistles of Paul the Apostle.

The lay representatives were notably active in the discussions concerning the Bible translation. They did not have as high a threshold to intervene with the wording of the Bible as had been the case with the details of the hymnody or church ceremonies; two issues that had primarily been handled by the clerical representatives. The new Finnish-language Bible translation was approved in 1992 and was taken into use that same year. The General Synod's decisions concerning ecclesiastical books in the 1980s and early 90s showed that the reformed General Synod was capable of seeing extensive undertakings through to their conclusion.

The General Synod began working on a worship service reform in 1988. This need was spurred by the rapid drop in the number of worship participants in the parishes around the country. On the other hand, new alternative forms of worship services, and the higher frequency of Eucharist services as well as the more extensive use of liturgical textiles also accelerated the need to initiate a reform. It served as a means of joining the ecumenical reform movement. Theologically, the reform was backed by the concept of the parish as a liturgical community, which viewed the worship service as the focal point of parish life. The intention was to realise a reform that was not simply a manuscript reform, but rather a practical worship service reform that would impact on the whole of parish life.

At the start of the 1990s, the future of the Church seemed very uncertain. According to research, the people's commitment to the teachings of the Christian faith was weakening, and due to the recession, the economic outlook was quickly becoming gloomy. Social problems were reflected in the discussion surrounding the worship service reform at the General Synod. Many liturgical details seemed secondary to the anxieties of the people. Additionally, the General Synod had to face the growing demands for neutrality that sprang from the current trends of an individualising society. The General Synod was tasked to issue statements about many State reforms that reflected a negative freedom-of-religion concept; it appeared as if people needed more protection from religious practices than opportunities to practice religion. This, despite the fact that, at the same time, the emphasis of positive freedom of religion was strengthening within international discourse.

The views of the Church were often ignored during the legislative preparation phase, but during the 1990s, these views were increasingly taken into account, at least, in the final stretches of the legislative work. Individual commitment to the Church was also resurging; at the start of the decade, only one third of the Finnish population claimed to believe in a Christian God, but by the end of the decade, this figure had risen to half. As the nation moved beyond the economic recession, the General Synod was once again able to focus on the internal initiatives of the Church. At the start of the 1990s, the General Synod had prepared itself for a battle of survival, but only a few years later, it was freed up to deliber-

ate on issues related to liturgy and doctrines in a positive atmosphere; the new Catechism, the Book of Services and the General Gospel Book were all approved at the change of the millennium. The Synod also focused on providing services for minorities by advancing the production of ecclesiastical texts for Sámi-speaking parishioners or parishioners using Finnish Sign Language.

The General Synod was able to reform ecclesiastical books in relative peace during the 1990s, but as the new millennium got underway, it again found itself at the heart of public discourse. A fierce debate sprang up within the Swedish-language media regarding the Swedish way of writing the name of the Holy Spirit. The debate was finally solved when the General Synod decided to allow for the use of both the reformed wording as well as the traditional form that emphasised the personality of the Holy Spirit.

The debate shed light on factors that were otherwise an issue within the handling of the Swedish-language books of the Church. First and foremost, the significance of individual personal choice was paramount. In practice, the General Synod granted the power of decision to its members representing the Swedish-language Diocese of Porvoo, the total number of whom may have only been a fraction of the number of persons participating in the committee work. In terms of the Swedish-language books of the Church, the changing over from a committee of experts to a democratic decision-making body thus meant that the group of those making the decisions was decidedly smaller. It also meant that the decisions were more disjointed. The dispute also showed that the General Synod could not, in practice, affect the content of the Swedish-language Bible translation, *Bibel 2000*, that was under consideration for approval. Any discussion, such as that which took place regarding the Finnish-language Bible translation during the preparation and decision-making phases, had to be held in retrospect.

A change in Finnish values and the response of the General Synod to this change were particularly visible in discourse concerning marriage. At the end of the 1970s, the General Synod was still seriously considering the clergy's right to refuse to perform new wedding ceremonies for divorcees. When the book of church ceremonies was renewed in the 1980s, the General Synod decided to include in it an abbreviated marriage ceremony, which was, however, no longer directly linked with the marrying of divorcees, and had more Christian content than earlier. In its decision regarding the Catechism at the end of the 1990s, the plenary session of the General Synod expanded the explanation under the sixth commandment to include the possibility to remarry. Finally, in the early 2000s, the General Synod no longer required the inclusion of an abbreviated marriage ceremony in the new church ceremony book. The trend of development reflected a change in attitudes; at the start of the new millennium, there was only a minimal percentage of Finns that was absolutely against the right to divorce. The focus of the General Synod had also shifted gradually from divorce to other relationship issues.

During the first decade of the 2000s, the General Synod experienced a similar revolution in terms of values as it had when preparing the reform of the Synod around the turn of the 1960s and 70s. The revolution primarily concerned sexual ethics, and it advanced very rapidly after the Act on Registered Partnerships entered into force in 2002. The General Synod considered the Church's position on the matter and found itself having to balance between two very different opinions. The pressure on the General Synod was at its greatest in October 2010 when, just prior to the deciding vote, a wave of people left the Church. The General Synod decided to make a delicate compromise. It handed the Bishops' Conference the task of drafting guidelines for pastoral encounters with registered couples. This decision closely mirrored that which the Church of Sweden made in 1994.

The decision was passed with a simple majority vote. The situation was very similar to one in 1976, when the General Synod had stated that the Church doctrines, as such, would allow for the ordination of women. In both cases, the issue was not backed by a qualified majority, but the pressure to send out some sort of message was so great that the General Synod leaders felt that the requirement for a qualified majority was not applicable for the matter under discussion.

The aim of the General Synod reform in the 1970s had been to create a decision-making system that would be able to react quickly to changes in society, but at the same time as the values changed, they also became polarised; the General Synod had to pay more attention to finding compromises and preventing internal dissolution. During the 2000s, there were no longer time, much less a consensus to take a stand or express an opinion in the same way as had been the case in the late 1970s and early 1980s.

From legislative work to financial management and operational strategies

In addition to changing values, the operational environment of the Church changed rapidly in other ways as well around the turn of the millennium. The General Synod had to pay continuously more attention to fluctuations in both the global economy and the Church's own financial situation. The migration within Finland increased the financial inequality between parishes, thereby forcing the General Synod to initiate balancing procedures. There was a need to come up with new operational methods to reach an increasingly mobile membership. One problem was that operational visions are not often easy to implement in practice.

The budgets of the Central Church Fund increased dramatically during the 1970s and 1980s. The General Synod established dozens of common positions within the Church organisation. The Synod's financial committee endeavoured to limit the expansion of the expenditure and proposed that operational and financial planning should cover a longer time span. The quadrennial action and financial

plan was taken into use in the early 1980s, but its framework was insufficient to prevent the budget from expanding. Eventually, in the years of rapid economic growth at the end of the decade, the Church managed to get a hold of its overall economic growth. The flip side of that was that the General Synod had not yet, at that time, agreed to initiate pension funding, which would have increased the expenditure of the parishes but reduced the pressure later on as concerns the payment of pensions.

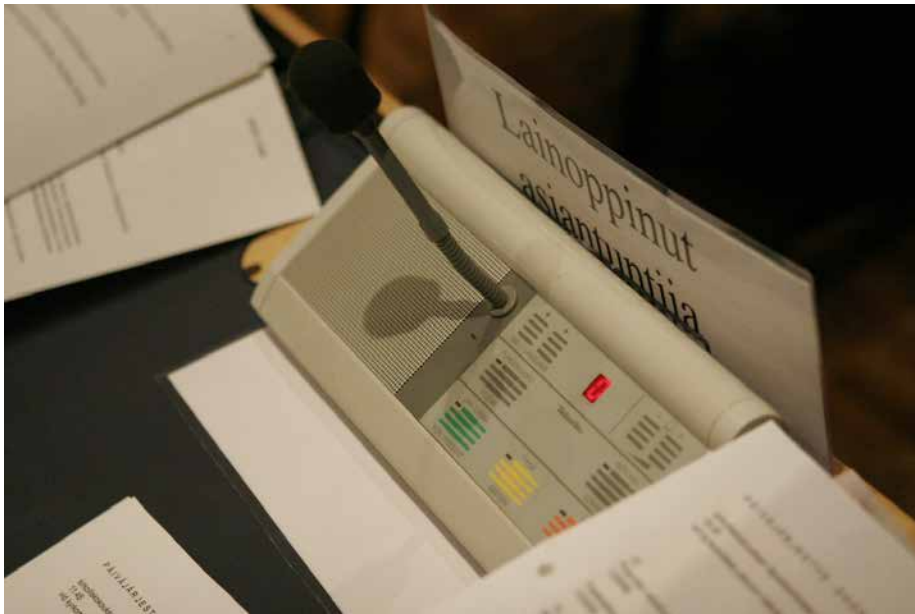
The policy of the General Synod was consistent; it felt that both the parishes and the Church as a whole needed only to collect taxes to meet the needs of the year in question. On this basis, the General Synod refused to return to the State the additional income brought by the taxation of social benefits, but by virtue of the same basis, it denied itself the possibility to begin to reserve funds. The idea of reserving funds took hold only once the economic forecasts began to look gloomy. The years of serious economic recession in Finland exposed, at the start of the 1990s, the fragility of the parishes' tax base. The corporation tax revenue received by the parishes, in particular, appeared to fluctuate considerably. When the number of unemployed quadrupled, there was fear that not only the corporation tax revenue but also the amount of church tax collected from parishioners might crash and lead the parishes and Central Church Fund into dire economic difficulties. The hand-to-mouth mentality that had been present in earlier years no longer seemed feasible after the recession experiences, and the initial phase of vigorous funding coincided with the necessary budget cuts. Despite the intense fears of the time, the Church managed to forge its way through the 1990s and on with relatively little damage to its financial standing.

The process of reserving pension funds got underway in 1991 amidst the recession. Through its investments, the finances of the Church as a whole, which had already shown to be affected by its sensitive corporation tax aspect, became even further dependent on the success of companies. The situation emphasised the importance of considering the ethics of investment operations. As a result, the Guidelines for Ethical Investing were published in 1999 and the new Guidelines were published eight years later, partly through co-operation with the Church of Sweden. Along with the careful selection of investments, the guidelines sought to influence the activities of companies. Concerns about climate change also strengthened, therefore the General Synod initiated the preparation of a Climate Programme for the Church at the start of the 2000s.

Since 2008, the economic crises have again taken the public focus off of global problems and turned it toward issues surrounding the national state as well as individual subsistence. To a certain extent, the same change was also present in the discussions of the General Synod. Instead of numerous forms of social action, the message of personal salvation emerged again as a current topic. Synod members began to demand that the Church take on a new missionary role within Finnish society. While the idea of mission was raised, the issue of foreign missions remained

quite a remote topic for the General Synod throughout the period under review. The Church had several official mission organisations that were independent in nature. For this reason as well, the practical policies regarding missionary work were handled outside of the General Synod.

As the period under review progressed, a growing portion of the Church's overall finances shifted away from the direct decisive authority of the General Synod. In terms of the State economic situation, the same shift occurred for the Finnish Parliament. As the pension system was developed, the task of the General Synod was, above all, to monitor the situation and support the reform work being carried out by the Church Council. Additionally, the General Synod made essential and difficult decisions at crucial turning points. The financial relations between the Church and State, for which the General Synod had held an instrumental position in the 1980s, were handed over to the care of the Church Council.

Tekniset apuvälineet ovat 1990-luvulta lähtien tehostaneet kirkolliskokouksen toimintaa, kuten äänestämistä ja puheenvuorojen pyytämistä. Kuva: Kirkkohallitus / Aarne Ormio.

Tekniska hjälpmedel har sedan 1990-talet effektiviserat kyrkomötets arbete, bland annat sätten att rösta och begära ordet. Foto: Kyrkostyrelsen / Aarne Ormio.

Since the 1990s, technological advancements have facilitated the activities of the General Synod, such as voting and requests to speak. Photo: Church Council / Aarne Ormio.

In the course of various administrative solutions enacted during the 1990s and 2000s, the General Synod gradually transitioned toward a framework legislation, and the same trend of thought was visible in the other task areas of the General Synod. When the Church budget was being decided on, the General Synod no longer got involved in details such as individual offices or positions, but, at the same time, certain changes to the working order enhanced the representatives' possibilities to get information and discuss, in principle, the overall budget of the Church. The concept of a framework legislation was also reflected in the worship service reform; the power of decision concerning the worship service was partially passed from the General Synod to the local parishes. This change reflected the General Synod's view of its own position and role. In the 1980s, during the time when the comprehensive reform of the Church Act was underway, the General Synod perceived itself as a legislative body that dealt with, among other things, the order of worship services from a legislative viewpoint. The 1990s, instead, saw a strengthened emphasis on the activities and practical life of the Church.

The General Synod's interest in operational activities increased, rather suddenly, at the same time that the responsibility for the steering of the Church's overall activity shifted from the Synod to the Church Council in 1994. The recession forced the Church to question its earlier methods and to consider the priorities in terms of the forms of activity it engaged in. Furthermore, the transformation of the various committees and centres of the Church into Church Council Units brought these functional bodies considerably closer to the General Synod. The General Synod shifted its attention more from the regulation of activities to their content. The work for strategies and future visions increased dramatically at the start of the 2000s.

At that same time, migration within Finland reached its peak, and the financial inequality between parishes grew. By 2005, the General Synod had taken significant steps toward balancing the finances, and there no longer appeared to be the same type of juxtaposition between the scarcely inhabited areas of the North and the growth centres of the South, as had been the case in earlier decades. A common concern about the finances of the parishes made Synod representatives compromise in terms of the interests of their own home parishes. On the other hand, the same concern forced the General Synod and Church Council to take a look at the parish structure from economic and administrative perspectives. Parish unions were seen as a feasible aim. It was only toward the middle of the decade that attention was focused on the impact that parish unions have on spiritual life and parish identity.

During the 2000s, the General Synod spoke more about its visions than ever before and described future images of a people-oriented parish. The practical achievements were, however, financial streamlining measures that the period of recession had taught. The numerous operational initiatives and reports, as well as the strategy discussions in the plenary sessions only rarely led to any changes

in the actual structures. Visions were not easily transformed into practical provisions. They did, however, show how the reformed General Synod had become part of the everyday workings of the Church, considering the everyday activities of the parishes and interacting with parishioners. The worship life also remained a central focus for the activities of the General Synod. Amidst all the differing opinions, it was a place to come together to pray and sing.